

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 225 (26).**

1929.

**III Riigikogu koosolek 7. märtsil 1929
kell 17.**

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister **J. Lattik**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soenberg**, teedeminister **O. Köster**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, sõjaminister **M. Juhkam**.

Päevakord:

1. Sõjast keeldumise lepingu viibimata maksmapaneku protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.
2. Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seadus — III lugemisel.
3. Talumajandusnõuande korraldamise seadus — III lugemisel.
4. Riigikassa võlakirjade väljaandmise seadus — II lugemisel.
5. Kaitseliidule toetuse andmise seadus — II lugemisel.
6. Vene-Balti laevaehituse ja mehaanika A./.-seltsi kinnisvarale kinnistatud obligatsioonide omandamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
7. Asunduskapitali seadus — II lugemisel.
8. Võru-Petseri kinnistusejaoskonna seadus — II lugemisel.
9. Seadus öötöö keelu kohta pagaritööstuses — II lugemisel.
10. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
11. Seitsmenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagari tööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.
12. Mustvee alevi administratiiv-piirides maakorralduse seaduse maksmapanemise seadus — maakomisjoni ettepanek.
13. Töökaitse seaduste rikkumise eest administratiiv-karistamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
14. Juriidiliste isikute tulumaksu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
15. Haigusekindlustuse seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.
16. Kinnistusüksuste tükeldamise ja liitmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

17. Talumaade tükeldamise alammäärade muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martmuutmine ja na:** Avan Riigikogu koos-täiendamine. oleku.

E. Joonas (stp): Kuna vanematekogu on tunnustanud haigusekindlustuse seaduse kiireks, teen ettepaneku, päevakorra-punkt 15. tõsta päevakorra-punkt 8-daks.

K. Tamm (põl): Haigusekindlustuse küsimus on väga laialine ja ka natuke vaieldav küsimus, sest see seadus tahab sita seadust laiendada, (Naer.) nimelt Kerenski seadust, ja seepärast oleks minu arvamine...

Juhataja **M. Martna**: Kõneleja, ma kuulsin, et Teie ütlesite niisuguse sõna, millist parlamendis ei tarvitata. Teen Teile märkuse.

K. Tamm (põl): ...et meie jätaksime selle seaduse sinna paika, kus see on, tähendab 15-dale kohale, sest nüüd on mõjule pääsenud uued voolud ja vaated, on hakatud pooldama niisugust kindlustust haiguste puhul, mida Põhja-Ameerika Ühendriikides pooldatakse. See seadus võib I lugemisel aega võtta, ja on küsitav, kas meie järgmiseks hommikuks I lugemise-ga valmis saame. Sellepärast soovitan, et kõik päevakorra-punktid, mis eelpool, ennem arutataks, et mitte takistusi teha teiste seaduste vastuvõtmiseks. Soovitan rkl. Joonase ettepaneku tagasi lükata.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Martinson'ilt on ettepanek,

võtta 1. päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Kui võetakse vastu rkl. Martinson'i ettepanek, siis tuleb rkl. Joonase ettepaneku kohaselt päevakorra-punkt 15. võtta 9-daks punktiks.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Martinson'i ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Rkl. Joonase ettepanek on 28 häälega 14 hääle vastu vastu võetud.

2. Komisjonide täiendavad va- limised.

Nähtava enamusega valitakse maakomisjoni J. Hünerson'i asemele J. Teetsov (põl).

3. Sõjast keel- dumise lepingu viibimata maksmapaneku protokollki kin- nitamise sea- dus — III luge- misel.

(Tekst III Rk.

8. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

Väliskomisjoni aru-
andja **A. Anderkopp.**
(Pealkiri.)

J. Vain (stp): Mind huvitab ainult see, et meil põhiseaduses niisugust maksmapaneku korda ei ole ette nähtud, nagu siin on öeldud — viibimata.

Aruandja **A. Anderkopp** (lõpusõna): Ega pealkirjaga ei ole tahetud iseloomustust anda, vaid

tuuakse ainult lepingu pealkiri ära, kuna lepingut ennast nimetatakse viibimata maksmapaneku protokolliks, nii nagu seda ka § 1. näitab. Kui meie selle maha tõmbaksime, siis nagu kinnitaksime mõnda teist protokollki, aga mitte seda, mis Moskvas alla kirjutatud.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on pealkiri vastu võetud.

§§ 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

4. Vabariigi Valitsuse ja mi- nisteeriumide korraldamise seadus — III lu- gemisel. (Vaata tekst VII istungj. prot. nr. 191(23), veerg 926;

prot. nr. 220(21),
veerg 776—791;
prot. nr. 222(23),
veerg 844—851.)

VabariigiValitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse komisjoni aruandja **J. Soots.**

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 1.)

Aruandja **J. Soots:** Selle paragrahvi kohta oleks tähendada, et seevõeti vastu II lugemisel härra Klesment'i poolt esitatud

kujul. Sisuline muudatus seisab siin selles, et enne oli haridus- ja hoolekandeminister, nüüd on aga haridus- ja sotsiaalminister. Peale sisulise muudatuse on muutunud ka redaktsioon. Nimelt oli enne ette nähtud, et iga minister kirjutati täielikult välja, aga vastuvõetud redaktsioonis on iga ministri ameti algus nimetatud, ja sõna „minister“ on pandud kõikide ülesloetud ministrite ametite ühiseks lõpuks. See on puhtredaktsiooniline parandus, ja see-

pärast ma arvan, siin selle üle vaielda ei maksa. Seda võib redaktsiooni komisjon parandada, kui tarvilikuks leiab, ja mina arvan, et see oleks tarvilik selguse mõttes kui ka seepärast, et Riigikogu poolt võeti vastu analoogiline § 14, kus kõik ministeeriumid üksikult täie nimetusega üles loetud.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 vastu võetud.

§§ 2—63 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

5. Talumajan- dusnõuande korraldamise seadus — III lu- gemisel. (Vaata tekst prot. nr. 222(23), veerg 851—854.)

Maakomisjoni aru-
andja **A. Schulbach.**

Pealkiri võetakse muutmata vastu 33 häälega 13 hääle vastu.

§§ 1—3 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 4 võetakse muutmata vastu 34 häälega 13 hääle vastu.

§§ 5 ja 6 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 7 võetakse muutmata vastu 34 häälega 15 hääle vastu.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

6. Riigikassa võlakirjade väl- jaandmise sea- dus — II luge- misel.

Rahaasjanduse ko-
misjoni aruandja **J. Lehtman.**

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigikassa võlakirjade väljaandmise seadus.

§ 1. Vabariigi Valitsusele antakse õigus anda välja riigikassa võlakirju tähtajaga mitte üle 5 aasta kogusummas kuni 5.000.000 krooni, mis kannavad intressi mitte üle kuue protsendi aastas.

§ 2. Võlakirjade tähtaja, intressi määra, nimesväärtuse, vormi ja muud tingimused kinnitab Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul.

§ 3. Võlakirjade realiseerimisest saadud summad kantakse riigikassa eriarvele ja kasutatakse Vabariigi Valitsuse otsusel ning tema poolt määratud tingimustel:

1) riigi ja riigi poolt tagatud või muude väärtpaberite omandamiseks;

2) riigi kassatagavara ajutiseks täienduseks;

3) seemnevilja ja väetisainete laenude andmiseks;

4) laenude andmiseks loodusõnnetuste läbi tekkinud raskuste kõrvaldamiseks.

§ 4. Käesolevas seaduses ettenähtud operatsioonide alal tekkinud kahjud kaetakse riigi eelarve korras, intresside ülejäägid kantakse riigi tuludesse.

§ 5. Käesolev seadus hakkab maksma tema avaldamisega Riigi Teatajas.

7. Kaitseliidule Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. seadus — II Veiler.

lugemisel. Pealkiri võetakse nähtava enamusega

muutmata vastu.

Kaitseliidule toetuse andmise seadus.

Aruandja **A. Veiler** (loeb): § 1. Kaitseliidule antakse iga aasta riigi poolt rahalist toetust. Aastase toetusraha suurus määratakse kindlaks iga viie aasta peale ette.

Toetusraha võetakse sisse riigikantselei eelarvesse.

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud härrad rahvasaadikud! Aruandja seletuse järgi toetavad meil juba rahva laialised hulgad, nende seas kaunis suur protsent töölisi, kaitseliitu, ohverdades sellele tasuta tööpäevi, mis ulatuvad sajatuhandetesse ja mille väärtus ületab õieti käesoleva seaduse järgi nõutava rahalise tasu summa. Teiseks on need maakehvikud, väikemaapidajad, asunikud, põllumehed ja muud kihid, kes isiklikult kõik kaitseliidust oma tööga osa ei võta, ohverdanud eelmisel kaitseliidumaksu maksimisel 200 miljonit. (J. Laidoner, põl: Nad ei maksa ju tulumaksu.) Neil võeti maamaksult. Kolmandaks ei ole kaubanduse-tööstuse pankurite ja laevaomanikude ringkondadele seni võimalikuks tehtud nende poolt omalajal, 1925. aastal, ettepanud erakordset ohvrit kaitseliidu heaks kanda. Sellepärast teen ettepaneku,

§ 1. vastu võtta järgmiselt: „Kaitseliidule rahalise toetuse andmiseks seatakse sisse erakorraline maks kaitseliidu heaks, mille kogusumma määratakse kindlaks iga viie aasta peale ette.

Maksu võetakse kaubandus-tööstuskoja esimese, teise ja neljanda sektiooni valijatel, kelle vahel maksu jaotab kaubandus-tööstuskoja peakoosolek.“

Ma arvan, et see põhimõte peaks neile ringkondadele vastuvõetav olema ja ei koormaks riigi eelarvet ajal, kus iga summa väga kallis.

(Vahelhüüe paremalt poolt.) Selle jaoks tuleb isekrediit määrata.

K. Ast (stp) (fakt. märk.): Igasuguste eksiarvamiste ärahoidmiseks pean tarvilikuks seletada, et see ettepanek, mis siin tehtud, ei ole sotsialistliku rühma ettepanek, vaid rkl. Jõeääre ettepanek.

Aruandja **A. Veiler** (lõpusõna): Ma ei saa rkl. Jõeääre ettepanekuga ühineda. Kaitseliidu maksude küsimust on kaalunud kaks valitsust, nimelt Tõnisson'i valitsus ja Rei valitsus. Mõlemad valitsused on leidnud, et erimaksu võtmine otstarbekohane ei ole, teiseks, kui rkl. Jõeääre ettepanek vastu võetakse, ei tea meie, kuipalju see maks sisse toob, kuna meil aga muidu kaitseliidu tegelikud vajadused teada on. See väide ei ole tõenäollik, et kaubanduseringkonnad end kaitseliidu heaks tööle ei rakenda. Hommikusel koosolekul kuulsime, et see summa ümmarguselt üks kolmandik sellest on, mis käesolev seadus ette näeb. Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma ühineda härra Jõeääre ettepanekuga ja soovitan vastu võtta seaduse esimese paragrahvi selles redaktsioonis, nagu rahaasjanduse komisjon selle Riigikogule esitanud.

A. Jõeäär (stp) (fakt. märk.): See väide, nagu ei oleks teada, kui palju see maks sisse toob, ei ole õige. Summa on seadusega kindlaks määratud, ainult maks tuleb ära jagada kaubanduse-tööstuskoja poolt üksikute maksjate vahel.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 vastu võetud.

§ 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 2. Toetusraha kasutamise eelarve ja aruanne kinnitatakse Vabariigi Valitsuse poolt sõjaministri ettepanekul.

Aruandja **A. Veiler** (loeb): § 3. Esimese viie aasta peale, arvates 1. aprillist 1929.a., määratakse iga-aastaseks toetuseks 650.000 krooni.

E. Joonas (stp): Rahaasjanduse komisjonis, kus seda seadust arutati, selgus, et kaitseliit on varematal aastatelgi nõudnud suuremaid summasid, kuid ta ei ole neid saanud ja on tulnud läbi väikesemate summadega. Ühtlasi teatas kaitseliidu staabi ülem, et sellest hoolimata on kaitseliit arenenud normaalselt.

Vabariigi Valitsus, kui ta selle seaduse esitas, oli arvamisel, et küllalt jätkub kaitseliidule oma senise tegevuse arendamiseks ja nende ülesannete täitmiseks, mis ta peale pannakse, kui talle kindlustatakse aastas 550.000 krooni. Seaduseelnõu, mis valitsuse poolt Riigikogule esitati ja rahaasjanduse komisjoni saadeti, sisaldaski selle summa. Rahaasjanduse komisjonis ei toodud ette mingit kaaluvat asjaolu, mis oleks õigustanud selle summa tõstmist. Siiski suurendati komisjoni mõne liikme ettepanekul see summa 650.000 kroonile.

Kuna meil riigimajapidamises rõhutatakse kokkuhoiu tarvilikkust, siis arvan, et ei ole mingit vajadust kaitseliidule anda säärast summat, nagu ta otsekohe nõuab.

Rahaasjanduse komisjon oma täies koosseisus ei ole üksikasjalikult kaalunud kaitseliidu eelarvet, ei ole kaalunud ka neid ülesandeid, mida kaitseliit täidab. Senistest kogemustest oleme aga näinud, et kaitseliit küsib kõvasti ette. Peale selle selgus, et ta saab peale riiklikude toetusesummade veel toetust omavalitustest poolt, kui suures ulatuses, seda ei tea. Arvatavasti võttis valitsus kaitseliidule toetust määrates seda ka arvesse. Sellepärast teen ettepaneku,

vähendada toetusesummat 550.000 krooni peale, s.o. võtta vastu selles suurus, nagu valitsus esitanud.

J. Laidoner (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku,

§ 3. võtta „650.000 krooni“ asemele „720.000 kr.“

Üldiselt ma juba põhjendasin täna ennelõunasel koosolekul oma ettepanekut.

On tähendatud siin, et kaitseliit on liialdanud ja on küsinud suurema summa, kuna ta tegelikult vähemaga on läbi tulnud. Siin on arusaamatusega tegemist. Kaitseliit on iga aasta võtnud suurema summa üles, ja see on temale ka lubatud, aga ta ei ole saanud kõike summat tarvitada. Nimelt oli seal võetud relvade ostmiseks summa, kuid need ei saanud õigeaks ajaks valmis, ja loomulikult ei maksnud siis kaitseliit nende eest raha välja, vaid võttis nende muretsemise järgmise aasta eelarvesse. Kaitseliit ei ole veel kaugeltki nõnda relvastatud, nagu ta peaks olema.

Muidugi, Riigikogul on õigus seda teha ja ta võib määrata 650.000 krooni või koguni 550.000 krooni, ja kaitseliit peab sellega läbi saama. Meie peame siis kaitseliidu tegevust vähendama.

On õige, et siin on väljaminekute suuremine, aga meil on üks suur riiklik ülesanne ees, ja see on meie kaitseväge kulude vähendamine. Aga kui midagi odavamata asemele ei

pane, siis ei saa kulusid muidu vähendada, kui otsekohe vähendame ka riiklikku sisemist või välist julgeolekut. Mina vaatan lahtiste silmadega sellele, et kui praegu suurendaksime kaitseliidu kulusid, siis on see ainuke tee tulevikus vähendada meie kaitseväge kulusid. Kui aga nüüd mõlemal pool vähendame ja midagi asemele ei pane, siis sammume hädaohtlikku teed. Kaitseliit on praegu terve riigi ja rahva sisemise ning osalt ka välise julgeoleku kaitseks. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Midagi ei ole absoluutset!) Midagi ei ole absoluutset olemas. (Vahelhüüe paremalt poolt: Rumalus on absoluutne.)

Kordan, siin on tähendatud, et kaitseliit on ette küsinud. Ma tähendaksin sellele, et kaitseliidu eelarve on kõigi asutuste poolt mitmekordselt läbi vaadatud ja seda on vähendatud juba nii palju kui vähegi võimalik, et mitte laiutamisele välja minna. Kaitseliit ise ei taha ka seda, ta tahab kokkuhoidlik olla. Aga on ülesandeid, mida ta täitma peab, ja üks ülesanne on, et ta peab rohkem õppusi läbi viima ja relvad korda seadma, sest relvad ei ole neil kaugeltki veel korras. Sellepärast kordan oma ettepanekut, et § 3. võetaks 650.000 krooni asemele 720.000 krooni.

Aruandja **A. Veiler** (lõpüsõna): Rahaasjanduse komisjonis olid need ettepanekud — niihästi 550.000 krooni kui ka 720.000 krooni — mõlemad kaalumisel. Ja kui rahaasjanduse komisjon seisukohale asus, et lubada 650.000 krooni, siis ei teinud ta seda kaalumata. Ta võttis aluseks kaitseliidu tegelikud väljaminekud kahe viimase aasta jooksul, ja need olid 63 ja 69 miljonit aastas. Seda kõike arvesse võttes ei saa ma kummagi ettepanekuga ühineda ja palun, et Riigikogu § 3. vastu võtaks rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud kujul, see on 650.000 krooni suuruses.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Joonase ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Laidoner'i ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 34 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 vastu võetud.

8. Vene-Balti Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. mehaanika A./-seltsi kinnisvarele kinnistatud obligatsioonide omandamise Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Veiler**: Käesolev seaduseelnõu puudutab meieriigis üht valusamat küsimust, nimelt Vene-Valti laevachituse tehist. Uus seadus

seadus — I lugemisel. aitab praegust selgusetut seisukorda lahendada. Teiselt poolt annab ta valitsusele lahtised käed teotsemiseks. Nagu eelnõu seletuskirjast näha, lasub sellel ettevõttel ingrosseeritud võlgu 900.000 krooni riigikassa heaks, peale selle pikalaenu pangale 1.500.000 krooni ja Inglise seltsile Vickers Limited'i kasuks 1.000.000 krooni, peale selle protsentide arvel 21.111 krooni. Nagu meie teame, on pikemat aega valitsuse ja Vickers Limited'i vahel läbirääkimised käimas, et ingrosseeritud võlgade üle selgusele saada, et obligatsioone tegelikult ühe omaniku kätte koondada. Need läbirääkimised algasid Teemandi valitsuse ajal, kestsid edasi Tõnisson'i valitsuse päevil, ja käesolev eelnõu on esitatud praeguse, Rei valitsuse poolt. Olid mitmesugused kavatsused, kuidas Vickers'iga kokkuleppele jõuda. Alguses oli kava, ettevõtet üheskoos likvideerida nii, et Vickers ühe veerandi ja riik kolm veerandit saaks, Tõnisson'i valitsuse kava oli — Vickers'ile üks kolmandik ja riigile kaks kolmandikku. Lõpuks on nüüd niikaugele jõutud, et Vickers valmis on loobuma oma obligatsiooniomaniku õigusest 20.000 Inglise naela tasu eest. Seda tasu ei tuleks korraga maksta, vaid 10 aasta jooksul, 5% tagant järele makstes. Tehas võlgneb Vickers Limited'ile 1.021.000 krooni. See summa on peaaegu kolm korda suurem kui see, millega Vickers nõus on riigiga kokku leppima. 20.000 Inglise naela teeks välja 36½ miljonit senti, kuna Vickers Vene-Balti tehasele kaugelt üle 100 miljoni sendi raha on andnud. Käesolevat seadust vastu võttes saab riik täiesti lahtised käed. Riigil on siis õigus tehase tuleviku üle otsustada, kas ta selle maha müüb, saneerib või välja rendib. Peab ütleva, et siis Vene-Balti tehaste asjus enam-vähem selgus valitsema hakkab ja riigil võimalus avaneb oma omanikuõigust pikalaenu panga kaudu maksma panna. Rahaasjanduse komisjonis leidis seaduseelnõu kõigi rühmade poolt pooldamist. Teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Asunduskapitali seadus — Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. II lugemisel. Tammann.

Pealkiri ja §§ 1 ning 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Asunduskapitali seadus.

§ 1. Maauuenduse läbiviimisega ühenduses olevate rahaliste ülesannete täitmiseks, asun-

dustegevuse jätkamiseks ja soodustamiseks ning maaparanduste edendamiseks asutatakse asunduskapital.

§ 2. Asunduskapital moodustatakse:

1) riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse (RT 109/110 — 1925, RT 85 — 1926 ja nr. 54 — 1927) alusel põliseks tarvitamiseks antud maade rendist ja omanduseks antud maade ostuhinnast ning ostuvõla intressidest;

2) riigi tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuaedade omanduseks andmise seaduse (RT 16 — 1928) alusel omanduseks antud maakohtade ostuhinnast ja ostuvõla intressidest;

3) summadest, mis kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse (RT 16 — 1926, RT 46 — 1928) alusel eraldatud maakohtade omandajad riigile on kohustatud maksma maakohtade ostuhinna tasuks ja ostuvõla intressideks;

4) summadest, mis riik saab linnade ja alevite maaga varustamise seaduse (RT 113 — 1927) alusel;

5) põllutöoministeeriumi poolt väljarenditud riigimaade rendist arvates 1. aprillist 1929. a. ja rendivõlgadest, mis tähendatud ajani tasumata jäänud, välja arvatud summad, mis saadakse metsamaadelt;

6) riiklike põllumajandusliikude laenu liitmise seaduse (RT 54 — 1927) alusel liidetud laenudest, osades, mis varemalt asunduskapitali arvamata ja laenu intressidest;

7) asunikude ehituslaenu seaduse (RT 109/110 — 1925) alusel ehituslaenu ja ehitusaastatel toetuse andmiseks lubatud summadest ja sama seaduse alusel väljaantud laenu intressidest ja viivitusrahadest;

8) elukorterite ehituslaenu seaduse (RT 63 — 1926) alusel maale elukorterite ehitamiseks väljaantud laenudest ja laenu intressidest;

9) riigi maatagavarast eraldatud maakohtade päraldise ostuhinnast ja ostuvõla intressidest, kusjuures ostuhinna arvel tehtud sissmaksud arvatakse asunduskapitali, arvates 1. aprillist 1929;

10) summadest, mis riigile tasutakse maa-seaduse täiendamise ja muutmise seaduse (RT 95/96 — 1925) ja maaseadusega võõrandatud maid koormavate hüpotekaarvõlgade korraldamise seaduse (RT 46 — 1928) alusel tagasiantavate maade peale ingrosseeritud võlgade katteks ja intressideks;

11) muudest summadest, mis edaspidi asunduskapitali määratakse;

12) summadest, mis saadud asunduskapitali arvel omandatud maade kasutamisest ja edasi müüidud maakohtade ostuvõla intressidest;

13) asunduskapitalist antud laenude intressidest;

14) asunduskapitali arvel omandatud Eesti maapanga pantkirjade intressidest;

15) muudest asunduskapitali operatsioonidest saadud kasudest ja käesolevas paragrahvis loetletud maksude viivitusrahadest.

Aruandja **A. Tammann** (loeb):

§ 3. Asunduskapitali summasid tarvita-
takse:

1) pantkirjade lunastamiseks, mis riigi poolt väljaantud riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse (RT 26 — 1926) alusel ja pantkirjade kupon-
gide väljaostmiseks;

2) maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse ja maaseadusega võõrandatud maid koormavate hüpotekaarvõlgade korraldamise seaduse alusel riigi kanda võetud võõrandatud maid koormavate hüpotekaarvõlgade intressideks ja kustutuseks ning maakohtade ja teiste varanduste tagasiandmisest tingitud tasude maksmiseks;

3) kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse alusel riigi tasuda võetud maakohtade hinna tasumiseks;

4) tasumaksmiseks piiri taha jäänud maade eest peremeheta maade tarvitamise seaduse (RT 54 — 1927) alusel;

5) tasumaksmiseks riigi tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuade omanduseks andmise seaduse alusel riigile võõrandatud kinnisvarade eest;

6) ehituslaenu andmiseks asunikude ehituslaenu seaduses ettenähtud korras ja tingimustel;

7) ehituslaenu andmiseks maale elukorterite ehitamiseks elukorterite ehituslaenu seaduses ettenähtud korras ja tingimustel;

8) asundamiseks kõlblike maade ostmiseks, korraldamiseks, parandamiseks ja hoonetega varustamiseks;

9) laenu andmiseks maa ostmiseks väike-
maapidamiste asutamiseks või olemasolevate väikemaapidamiste täiendamiseks; laenu andmiseks tähendatud maade parandamiseks, hoonetega varustamiseks ja majapidamise sisse-
seadmiseks;

10) Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks, mis välja antud maaparanduse laenude andmiseks;

11) Eesti maapanga põhikapitali täiendamiseks Eesti maapanga põhikirja § 115. ettenähtud määral ja korras;

12) pensioni maksmiseks töö- ja hoolekandeministeeriumi kaudu endistele mõisa pensionäridele;

13) pensioni maksmiseks kiriku ametikandjatele, nende leskedele ja vaestelastele, eriseaduses ettenähtud alustel ja korras;

14) laenu andmiseks omavalitsustele ja seltskondlikele organisatsioonidele rahvamajade ehitamiseks ja parandamiseks maal vastavate eriseaduste alusel 100.000 krooni piirides aastas;

15) asunduskapitali moodustamise ja tarvitamisega seotud kulude katteks, samuti võimalikkude kahjude katteks, mis tekkinud asunduskapitali arvel teostatud operatsioonidest.

O. Liigand (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kui võrrelda komisjoni poolt esitatud asunduskapitali seaduseelnõu, mis praegu arutamisel, eelmise asunduskapitali seaduseelnõuga, mis oli esitatud eelmise Vabariigi Valitsuse poolt veebruaris 1928 ja mis Riigikogu poolt tagasi lükati, siis selgub, et eelmise elnõu järgi olid laiemad võimalused ette nähtud Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks asundusekapitali summadega, kui praeguses seaduseelnõus, ja § 3. punkt 10. öeldakse, et asundusekapitali summasid võib tarvitada „Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks, mis välja antud maaparanduse laenude andmiseks.“ Eelmise seaduseelnõu § 2. punkt 9. on ette nähtud, et asundusekapitali summasid võib tarvitada Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks, mis välja antud sama paragrahvi punkt 8. ettenähtud võlgade tegemiseks, s. o. maa ostmiseks, parandamiseks ja hoonetega varustamiseks. Nüüd on ette nähtud võimalus maapanga pantkirju osta ainult maa parandamiseks. Peale selle näeb eelmise elnõu 2. paragrahvi alla käiv punkt 13. ette, et asundusekapitali summasid võib tarvitada peale maapanga pantkirjade ostmise ka laenude andmiseks põllumajanduslikule tööstusele ja talitusekapitaliks põllupidajatele juhul, kui selle paragrahvi teistes punktides tähendatud ülesannete täitmine vähem kulusid nõuab, kui selle seaduseelnõu § 1. loetletud allikatest sisse tuleb.

Rahaasjanduse komisjonis võeti seaduseelnõu II lugemisel minu parandused vastu, kuid III lugemisel hääletati need maha. Toodi ette, et talitusekapitaliks võib pikalaenu pangast laenu saada. Õige küll, et võib, kuid pikalaenu panga protsent on kõrge. Üheksa protsenti on talupidamistele isegi talitusekapitaliks liiga kõrge. Sellepärast teen ettepaneku,

kustutada § 3. punkt 10. sõnad „mis välja antud maaparanduse laenude andmiseks“, nii et p. 10. jääks: „Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks“.

Peale selle teen ettepaneku, samasse paragrahvi juurde võtta uus

punkt 16. viimseks punktiks: „laenude andmiseks pikalaenu panga kaudu põllumajapidajatele talitusekapitaliks, kui käesoleva paragrahvi eelmistes — p.p. 1—15 tähendatud ülesannete täitmine vähem kulusid nõuab, kui § 2. loetletud allikatest sissetulekuid saadakse eelarve-aasta jooksul.“

Põllumajandusliku tööstuse laenud jääksid välja minu ettepanekust sellepärast, et siin on raske selgeks teha, missugune see „põllumajanduslik tööstus“ õieti on. See mõiste on lähemalt defineerimata, ja siin võivad arvamised väga lahkuda minna. Täiesti vastuvõetav on aga see, et punkt 10. alusel võimaldatakse asundusekapitalist laene anda maapanga pantkirjade ostmiseks laiemas ulatuses ja ka talitusekapitaliks taludele. See toetus ei läheks ainult vanadele taludele, vaid niihästi vanadele kui uutele, ja peaks olema sellepärast kõigile vastuvõetav. Õieti kukkus see parandus rahaasjanduse komisjonis seaduseelnõu III lugemisel läbi selletõttu, et asunikkuude esindajad puudusid, ja see üks asunik, kes koosolekul oli, ei olnud asjaga kursis ja hääletas ühes pahema tiivaga paranduse vastu, kuna II lugemisel asunikkuude esindajad selle paranduse poolt hääletasid.

M. Laarman (põl): Teen ettepaneku, kustutada § 3. p. 13, mis on järgmine: „pensioni maksmiseks kiriku ametikandjatele, nende leskedele ja vaestelastele, eriseaduses ettenähtud alustel ja korras“. Selle üle oli juba rääkimine rahaasjanduse komisjonis. Meie arusaamise järgi ei ole kiriku ametikandjad, nende lesed ja vaesedlapsed mingisuguses ühenduses käesoleva seadusega, see on asundusekapitaliga. Sellepärast ei peaks ka kuuluma pensioni andmine neile asundusekapitali korras. Kui tahetakse kiriku ametikandjatele, nende leskedele ja vaestelastele riigi poolt pensioni anda, siis peaks seda tegema eriseadusega ja erilistel alustel, aga mitte asundusekapitali arvel, ja asundusekapitali ei tohiks sellekohast punkti sisse võtta.

Peale selle tähendasin mina oma rühma nimel juba rahaasjanduse komisjonis, et siin sellel kujul on ka liiga laiali mindud. Siin on öeldud: kiriku ametikandjatele. Loomulikult käivad selle alla kõik kirikud. Ma ei saa ette kujutada, kui kirikut nimetatakse, et selle all oleks mõeldud ainult üks või teine, vaid kõikide kirikute ametikandjad, alates meie suurematest kirikutest, luteri ja õigeusu kirikutest, siis edasi ka juudi, muhamedi ja muud kirikud käiksid selle alla. Niikaugemale meie minna ei võiks aga tohiks, et koormata

asundusekapitali niisuguste kõrvaliste kuldudega.

Kui rahaasjanduse komisjonis ühelt poolt tähendati, et siiski olevat üks jagu kirikuid asundusekapitaliga selles mõttes ühenduses, et luteri ja õigeusu kirikutel olevat Maaseadusega maid võõrandatud, siis soovitasime meie omalt poolt sisse võtta, et nende kirikute ametikandjad, kust maad võõrandatud, et need selle seaduse alla viidaks. Sellega ei lepitud, vaid taheti kõigi kirikute ametikandjad sisse võtta.

Neil eelpooltähendatud põhjustel ei saa meie rühm olla selle punkti sissejätmise poolt § 3-sse, vaid ma teen ettepaneku oma rühma nimel, et see kustutataks.

L. Raudkepp (krst): Mina kuulasin teatud üllatusega rkl. Laarman'i deklaratsiooni. Olin arvamisel, et selle järele, kui põllumeeste rühma poolt ettepanek tehti, et tagasi anda kogudustele veel 25 ha juurde nende, mis juba olemas, mis jäeti, nii et kokku oleks 75 ha, siis võisime järeldada, et põllumehed tahaksid veel rohkem anda, kui meie suutsime endale nõutada. Ja see oli meile rõõmustavaks sündmuseks. (J. Teemant, põl: Ega see siis see küsimus ei ole.) Kui lugupeetud endine Riigivanem härra Teemant meeleollu satub, siis mina ka kahjuks sellest aru ei saa, sest just ühes härra Teemandiga, kui ta oli Riigivanem, sai sel ajal õige palju võidelda, ja härra Teemant kaitses kiriku huviseid. Aga nüüd on härra Teemandil vastupidine meeleolu. Ja mina küll ei suuda seda millegi muuga seletada, kui frondi muutmiseega. Kahjuks pean seda konstateerima.

Üllatav oli, et härra Laarman praegu selle seaduse puhul ei ole heasoovlik kiriku vastu, nii nagu härra Laarman seda varem deklareeris, et kristlased olevat liiga vähe nõudnud kirikule varandust. Kui härra Laarman siin nimetab, et võib juttu olla heebrea- ja muhamediusu vaimulikkudest, et ka neile peaks andma pensioni, siis on siin ometi mõeldud niisugune juriidiline alus, et ainult nende kirikute keskvalitsusele võimaldatakse see, mis seaduse § 3-da p. 13. öeldud, kellelt maid on võetud, kuna aga heebrea- ja muhamediusulistel maid ei ole olnud.

Mulle tulevad meelde need ajad, kus innukalt nimetati juudiusulisi ja muhamediusulisi. See oli siis, kui oli tulemas rahvahääletus usuõpetuse puhul. Siis need, kes olid usuõpetuse vastu, need rõhutasid alatas, nagu härra Laarman siin rõhutas, et siis tuleb usuõpetus sisse seada kõigile vabatahtliku õppeainena, niihästi juudi- ja muhamediusulistele kui ka buddausulistele. See on küll üllatus,

kuidas mõne aasta pärast see kokku liitub teatud ühiseks ringiks: mida kuulsime siis usuõpetuse ja kiriku vastu, seda kuuleme nüüd teiselt poolt samades lausetes, nii et rõngas on selleläbi mõlemate otstega kokku sattunud.

Ikkagi siin asundusekapitalis on võimalus läbi viia paragrahv, et vähemalt osaltki vastutatu anda, mitte tasu maade eest, vaid vastutatu selle töö eest, mis kiriku ja kirikuametnikkude poolt tehti ja tehakse, et vähemalt võimaldataks osaliseltki anda vastutatu. Kuigi meil niisuguseid pretensioone ei ole, nagu näiteks majanduslikkudel rühmitustel, kes võivad nõuda kümneid ja sadasid miljoneid; meie seda ei saa teha, meie ei saa öelda, et meie oleme kõige suurem rühm Riigikogus, ja et meie poolehoidjad vajavad nii- ja niipalju kümneid miljoneid. Kahjuks peame meie piirduma vähesemate proportsioonidega, ja isegi seda meile ei taheta anda sealt poolt, kust on rõhutatud, et ollakse sõbralik kiriku vastu, ja isegi viimasel ajal on rõhutatud sealt poolt, et seal olevat ainsamad kiriku tõsised kaitsjad, tähendab, teisi tõsisid kaitsjaid ei ole. (J. Hünerson, põl: Neid teisi jääb veel palju vähemaks!) Vaadake, ja ähvardusega tullakse veel, (J. Hünerson, põl: See pole ähvardus, see on ainult ennustus.) et neid, kes põllumeeste kogude arvates ei ole õiged kristlased, et neid oleks veel vähem olema, nii et põllumeeste kogude rühm, puhtmajanduslik rühm, saaks veel enam võimu enese kätte, (J. Hünerson, põl: Siis hakkaks kiriku käsi paremini käima.) ja need, kes majanduslikke küsimusi alati eeskätt ei pane tähele, et need ikka vähemaks jääksid, et ideede kandjad satuksid ikka enam teatud rusika alla. (J. Hünerson, põl: Kuulge, ideid peab ikka rahvas kandma.) Ma ei tea, kui tõsiselt võib seda võtta, aga ma nimetan, et siin ja seal on juba kuulda kuulujutte, et rusikas hakkab juba nüüd ähvardavalt tõusma. Kui keegi õpetaja, pastor, kuidagiviisi hakkab häält tõstma kristlike kogude põhimõtete tegeliku läbiviimise suunas, siis kipuvad mõned põllumehed kohe ütleva: ärge makske talle palka. Kui ta on põllumeeste kogude rühmast, siis ei ole sest viga midagi, aga kui ta on kristliku rahvaerakonna poolehoidja ja julgeb astuda kristlasena välja, (J. Hünerson, põl: See on hingekarjane!) siis on see politikategemine. (J. Hünerson, põl: See on väga rumalasti öeldud. Kust Teie võtate selle jutu?) Kui Teie nüüd, härra Hünerson, nii kui teatud ähvardusega, kuigi nii naljaloomulise ähvardusega, välja kipte... (J. Hünerson, põl: Sellest räägime pärast jälle, see on

hea ennustus.) Härra Hünerson, mina ei tea, et Teie oleksite prohvet. (J. Hünerson, põl: Aga ma olen vähem vaimulik. — Pahemalt poolt: Valeprohvetid!) Võib ju olla prohvet, aga säärased prohvetid kujunevad ikka halbadeks prohvetiteks, kes tahavad midagi ennustada. Ja kuigi Teie ennustus peakski sel või teisel kujul osalt täide minema, mina isiklikult võin öelda, et sellest ei ole mingit kahju, sest kui meie kristlus oleks valmis ühes osas allä vanduma niioelda majanduslikule survele, siis ei oleks see kellegi kristlus, — see peab olema palju iseseisvam ja palju ideelisem. (J. Hünerson, põl: Kui see Teie rühmas nii oleks! — J. Teemant, põl: Seal oleks küll ideid tarvis, on ainuke riik, kus säärased nähtused ette tulevad. — J. Hünerson, põl: Kristus peaks piitsa võtma!) Härra Teemant, mis tulete Teie ja härra Hünerson meile rääkima sellest, et peaks rohkem ideid olema, (Vahelhüüe keskel: On liiga lähedal.) millal on ilmsiks tulnud, et meil ei ole kristlike ideid, või et on vähe? Aga et teil neid ei ole, see on õige. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Lugupeetud vasturääkijad, teie isegi ei usu, mida räägite. (J. Hünerson, põl: Miks meie ei usu!) Teie ütlete nüüd nii, sest et olete opositsioonis, aga poole või kolmveerand aasta pärast on olukord teistsugune, ja siis räägite teie teisiti. (J. Hünerson, põl: Ega meie ei ole Kristusega opositsioonis.) Aga järjekindlad ja ustavad oma endistele positsioonidele teie küll ei ole. See oleneb ikkagi sellest, kas teie olete opositsioonis või koalitsioonis. (J. Hünerson, põl: Oma mõõdupuu!) Kuidas oma mõõdupuu? Mida meie oleme nõudnud ja oodanud, sellele oleme meie ustavaks jäänud, ja kui Riigivanem härra Rei moodustas valitsuse, tulime täpselt samade ettepanekutega kui siis, kui härra Tõnisson moodustas valitsuse, kus teie ka olite. Meie ei ole kuidagi viisi oma positsiooni muutnud, vaid oleme oma endiste nõudmistele juurde jäänud, nii et teie ei või meile etteheiteid teha. Meie tunneme kaasa, et teie opositsioonis olemine ei ole teile mõnes suhtes kõige mugavam. (Naer. — J. Hünerson, põl: Olge teie valitsuse koalitsioonis mugavalt nüüd.) Et teie opositsioonis olemine mugav ei ole, selle tunnuseks on need kaunis suured sündmused, mis Riigikogus hiljuti olid ja millega on ühenduses põllumeeste kogude nimi. Nii et ei maksa käega lüüa, vaid siin on kindlad faktid, millele ei saa vastu rääkida. (J. Hünerson, põl: Arvasite, et sõima nahk täis ja kiida peale!) Nii et võib olla oletus, et härra Laarman räägib isiklikult, aga võib-

olla ka põllumeeste rühma nimel, — et võib oletada, et nii sõlidne rühm, nagu põllumehed, võib uhke olla kõigi sündmuste ja avalduste peale, mis nad toime panid... (E. Sulg, rhv: Mis uhkust siin tarvis on?)

Juhataja **M. Martna**: Palun kõnelejat mitte segada.

L. Raudkepp (krst): ...ja et tema seljaga on kõige arukamad kodanikud, rühm, kes võiks olla julge sellele ja uhke, et ta on järjekindel, ja et see rühm, ometi vähemas osas, oma vaateid nii ruttu muudab. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei tule ettegi!) Ma arvan, et härra Laarman'ile ja tema mõtteosalistele ei teeks kahju, kui see ettepanek võetaks tagasi, mis härra Laarman'i poolt tehtud. Siis jääb see etteheide teile tulemata, et teie nagu tahaksite kaitsta kiriku huvisid, aga seda ikkagi ei taha tõsiselt teha. Mis pakute teie vastutasuna sellele, kui punkt 13 välja jääb? Teil ei ole midagi anda. (J. Hünerson, põl: Kogu aeg kogute varandusi, mida koi ja rooste rikub, ja see on ideeline inimene! Olete kaupmehed!) Teil ei ole selle asemele meile midagi pakkuda. (E. Sulg, rhv: Palju nõuate? Tehke enam-pakkumine!) 13. punkt jäägu välja, aga mis teie asemele annate? (Naer paremal pool.) Teil on hea ja lõbus olla. Teie 75 ha, mis see siis on? See on lihtsalt mäng. (J. Fuks, as: Hoolekandeseaduse alla tarvis nad panna! — M. Laarman, põl: Lepime haokubude peale kokku!) Mina oleksin juba oma kõne lõpetanud, aga et see teile, põllumeestele, lõbu teeb, siis ei lõpeta ma veel. (Naer. — A. Tupits, põl: Peaks publikult piletiraha võtma.) Kes austavad ja armastavad kirikut, saavad sellest lõbusast meeolust aru ja teevad oma järeldused. (M. Laarman, põl: Kas Teie see kirik olete? — J. Hünerson, põl: Teil pole kirikuga mingeid suhteid. Või Teie olete see kirik. — M. Laarman, põl: Kas Raudkepp ka kirikus on käinud? — J. Fuks, as: Härra Raudkepp, Jeesusel olid ka kiusajad.)

Härra Hünerson tähendas, et kirik paneb rõhku ainult ainelisele varale. Seda oleme meie õige palju kuulnud mõne aja eest pahemalt poolt, aga seal on nähtavasti suudetud reviderida seda seisukohta, ja see seisukoht, mis neile omane ei ole, selle seisukoha olete teie omaks võtnud. Nimelt kui siin räägiti vahekordadest riigi ja kiriku vahel, siis öeldi, et kirik olevat vaadanud ainult mammonale. Sealt poolt saadakse elunõuetest aru ja sellest, et olukorrad muutuvad ja et kõik

on voolav, aga millegipärast meeldis see seisukoht parempoolsetele, ja nüüd püüate seda esile tuua, mida varemalt kuulsime pahemalt poolt.

Mis puutub varandusse, mida kirik kaitseb, siis on teil väga hästi teada, et meie paneme pearõhku sellele... (M. Laarman, põl: Kes need meie on? — M. Martinson, põl: Tema ja sotsid. — Naer.) Ma vastan teile asjalikult, kes need meie on. Mida rohkem see teile lõbu teeb, seda pikemalt ma kõnelen ja seda selgemaid järeldusi teeme meie. (M. Laarman, põl: Kes meie?) Kristlik rahvaerakond on alalise ühenduses kirikupäevaga. (Vahelhüüe paremalt poolt: Laotas laiali valimisbroshüüre.) Mis puutub kirikupäeva, siis on see apolitiiline asutus, ja iialgi ei ole kirikupäeval poliitilist kirjandust laiali laotatud. (J. Hünerson, põl: Mis erakonda seal vaja on? Mis erakond otsis kirikupäeval?) Kes otsis? (J. Hünerson, põl: Ise ütlesite, et erakond on kirikupäeval olnud. — M. Laarman, põl: Juba läinud. — E. Sulg, rhv: Teeme vaheaja.)

Vaheaeg kl. 19.20 min. — kl. 19.40 min.

L. Raudkepp (krst) (jätkab kõnet): Härrade põllumeeste vahelhüüded tegid neile enestele lõbu, aga mina lasin seda nii edasi minna. Omalt poolt aitasin vast kaasa, et teada saada nende kõigesalasemaid mõtteid. Nüüd on need mõtted ilmsiks tulnud, aga ega nemad ei julge seda avalikult öelda „Kaja“ veergudel. (A. Veiler, tõe: Aga mis ütleb pühakiri: Sina pead teotsema kavaluseta.)

Mis puutub kirikupäeva ja kristliku rahvaerakonna vahekorda, siis on see päris selge: peaaegu kõik meie rühmakaaslased on koguduste poolt valitud või seaduse järgi on nad kirikupäeva liikmed, ning loomulik, kui inimesele on kohus peale pandud ja õigus, siis peab ta seda kasutama, ja meie tegelased on kirikupäeva koosolekutest 9 aasta jooksul osa võtnud ja on nüüd täiesti orgaanilises ühenduses selle evangeeliumi-luteriusu kiriku kõrgema instantsiga.

Oleme püüdnud saada informatsiooni samuti ka apostliku-õigeusu sinodi arvamistest ja otsustest. Mis võib siis veel loomulikum olla, kui selle rühma liikmed, kes aastate kaupa on töötanud kirikupäevadel, need sooviavaldused on püüdnud läbi viia, mis kirikupäev üles seadnud. (J. Hünerson, põl: Teie ei mõista seda teha.) Põllumeeste ridadest ei ole ma ühtki näinud kirikupäeval. Kui härra Hünerson julgeb ette heita mõni-

tavalt, et meie oleme kaupmehed, siis teadke, et mina ei ole näinud härra Hünerson'i osa võtmas kiriku- ja ideelisest tööst, mida teeb kirikupäev. (K. Tonkman, põl: Härra Raudkepp, kuidas Teie ütlete, ühtki ei ole näinud? Mina olen kirikupäeva liige olnud.) Kui öeldakse, et meie olevat kaupmehed, siis lubatagu seda selgitada ja tagasi tõrjuda. (J. Hünerson, põl: Konstateerisin fakti. — M. Laarman, põl: Paluksin mind ka meeles pidada, ma olen ka käinud.) Kuulsin nüüd kõik, mida ma tahtsin kuulda. Kui esiti kuulsin, siis ei olnud mul põhjust mõelda härra Tonkman'i peale. Mõtlesin härrade Teemandi ja Hünerson'i peale, kes mulle vahele hüüdsid. Kui härra Tonkman on kirikupäeva liige olnud, siis on see väga rõõmustav. Sooviksin suuremat osavõtmist Teie poolt kirikupäeva tööst, kus tehakse ka ideelist tööd. Kui põllumehed tulevad ja ütlevad, et meie olevat sellele välja läinud, et kaitsta ainult kiriku varandusi, et meie ideelist tööd ei tee, siis jätkub juba faktide nimetamisest, et kirikupäevadel, konverentsidel ja muudel komisjonidel, kus arutatakse kõiksuguseid ideelisi küsimusi, nendest töedest oleme mina ja mu kaaslased aastate jooksul osa võtnud. Ei ole mina üheski komisjonis, kus niisugust ideelist tööd tehakse, näinud, ei härra Pätsi, ei härra Teemanti, ei härra Hünerson'i ega härra Tonkman'i. (J. Hünerson, põl: Seda ärge talle kinkige: härra Päts on ju teist usku!) Kui meile tuldakse ütleva, et meie ei tegevat ideelist tööd, siis on see otsekohene tõe vassimine. Seda tuleb siin kinni naelutada. (J. Hünerson, põl: Teil on usuvassimine käimas.)

Mis puutub härra Teemandisse, et härra Teemant arvas asja korras olema, kui tema lõbusalt vahele võib hüüda, siis peab meelde tuletama järgmist: Teemandi valitsuse ajal oli iseäranis raske seisukord kristlikul rahvaerakonnal, kui vähendati kirikumaade normi 25 ha võrra, ja ma pean tunnistama, härra Teemant kaitses meie huve niipalju, kui see võimalik oli. Kuid härra Teemant ei saanud nende meie huvide kaitseks tookord midagi ära teha. Niipalju, kui mina olen tutvunenud lugupeetud poliitilise tegelase härra Teemandi vaadetega ja iseloomuga, olen väga hinnanud seda mehisust ja ka poolehoidu, mis on avaldunud härra Teemandi poolt kirikule. Sellepärast tuleb suureks üllatuseks see, kui räägitakse kiriku tõsisest huvidest, et see härra Teemandile löbu teeb. Härra Teemant peaks takti mõttes nüüd vait olema, sest tema valitsuse ajal võeti ära 25 ha. Asi ei seisa vast niivõrt 25 ha, vaid selles, et kui üks Riigikogu oli

teatud seaduse vastu võtnud ja järgmine Riigikogu asus kohe teisele seisukohale, kusjuures vähendati seda normi, mis kirikumaadele oli lubatud, siis oli see väga raske punkt eeskätt juriidiliselt. Aga meie oleme pidanud leppima paratamatult, sest võibolla meie võime teoreetiliselt oletada, et see oli kuidagiviisi riigi üldhuvides. Eks see siis ajajooksul tule ilmsiks. Kui see ilmsiks tuleb, et 25 ha, mis antud asunikudele ja neile, kel maad ei olnud, oli hea ja kasulik, kui kirik pidi seda oma käest andma, siis võime ehk lõpuks rõõmu tunda.

Kirikupäeval, millest härrad põllumehed midagi ei taha kuulda, otsustati järgmist. — Ma lisan vahele, et meie pidime ära ootama, missuguse seisukoha võtab kirikupäev kiriku varanduse küsimuses. Kirikupäev avaldas sel koosolekul, kui kirikumaade normi oli vähendatud, kahetsust, aga oli kaunis tagasihoidlik, ja isegi ei tulnud seal poolt protestiavaldusi, kuigi koguduste saadikud kõige paremini pidid teadma, kuidas koguduste majanduslik seisukord on. Ega siis see, millest ma räägin, ei ole räägitud õpetajate, köstrite ja preestrite huvides, vaid eeskätt koguduste eneste huvides. Politiline rühmitus üksi ei ole kogudus, veel vähem on seda põllumehed, kes tahavad siin koguduste esindajad olla. (J. Hünerson, põl: Ega veerand rahvast ei ole kogudus?) Kui härra Hünerson arvas kohase olema meile, see tähendab mulle ja meie rühma liikmetele, öelda, et meie oleme kaupmehed, siis tahan seda siin kinni naelutada... (J. Teemant, põl: Rääkige Maaker'iga, tema on ka kaupmees.) Ma ei oleks seda nimeetanud, kui teie ei oleks välja tulnud ja öelnud, et meie anname 75 ha tagasi. Mis teid kiusab, et teie tulete niisuguste pakkumistega? Nähtavasti on härra Hünerson täna õhtul välja kujunenud põllumeeste geeniukses, et isegi endine Riigivanem härra Teemant suure rõõmuga omandab Hünerson'i vaateid selle kohta, et meie olevat kaupmehed. Ma seletan ära, mis see tähendab, et meile ette heideti, et meie olevat kaupmehed. Kui 13. punktis on öeldud, et asundusekapitalist antakse osa selleks, et maksta pensioni kirikuametnikkudele ja nende leskedele, siis tuleb meelde tuletada, et siin ei olda kaupmehe seisukorras, vaid ollakse Eesti kodaniku seisukorras. Kõik need, kes said pensioni Vene ajal, on ka nüüd seaduste alusel, mis Riigikogu poolt vastu võetud, pensioniõiguslikud; ainult üks kiht ei ole seda, need on õpetajad ja preestrid. Kui meie, välja minnes õigluse seisukohast, tähendame, et ka need, kes olid pensioniõiguslikud, peaksid pensioni saama nii, nagu iga muu Eesti kodanik, kes kord olid Vene valitsuse ajal ja nüüd muidugi ka meie ise-

seisvuse ajal peaksid olema pensioni väärilised, siis hüüavad põllumehed kõrgilt vahele: Teie olete kaupmehed! Seda tahtsin ma siin kinni naelutada. Kui ma küsisin, lugupeetud põllumehed, mis teie annate meile selle punkti asemele, naersite teie ja ütlesite jälle: Olete kaupmehed! (J. Hünerson, põl: Kauplemine läheb jälle lahti.) Sest teie ei taha midagi selle punkti asemele panna, vaid tahate selle punkti välja jätta, ja asi oleks sellega korras. (M. Laarman, põl: Võtke natuuras.)

Ma tuletaksin veel üht meelde: kui meil olid läbirääkimised teiste rühmade esindajatega selle punkti kohta, ja kui neile see punkt ära seletati, siis oli see neile selge, (E. Sulg, rhv: Sots saab ju aru!) millest lugupeetud põllumeeste suured juristidki ei taha aru saada. (J. Hünerson, põl: Selle pensioni vastu ei ole meie ilmaski olnud.) Kui siis veel kirjeldati mõnda episoodi õpetajate leskede seisukorrast, kuidas ühe väga lugupeetud pastori ja rahvamehe lesk peab asju müüma, et endale saada ülalpidamist, siis saadi sellest sealpool aru, aga teie ei saa ega ei taha sellest aru saada ja tulete ning ütlete, meie olevat kaupmehed. Häbi! Seda võin ma teile öelda. Teised rühmad said sellest aru, ja siin ei oleks palju tarvis seletada, et nende perekonnad, kes olid Vene ajal pensioniõiguslikud, on osalt suures ja väga suures hädas, ja et neile tuleb võimalus anda, et nemad võiksid endisi õigusi kasutada seaduse alusel, mis Riigikogu poolt vast vastu võetakse. Seal saadi sellest aru, ja ei ole sealpoolt meile midagi öeldud selles suunas, mis teie, lugupeetud põllumehed, siit julgete öelda. (Vahelhüüe.) Ega ma sellest vaiki, ja teid ma kõige vähem kardan, vaatamata teie vahelhüüetele. (J. Teemant, põl: Kange mees ühesõnaga. — J. Hünerson, põl: Kuraasikas!) Jutte sellest, et kristlik rahvaerakond, niioelda õpetajad, pastorid ja preestrid, vaatavad, ainult oma kukrule, tuli kuuldavale endistel aastatel siin Riigikogus. Aga need on vaibunud, sest on aru saadud, et kord võib juttu olla ja siis tuleb see lõpetada. Aga nüüd on põllumehi meelitanud see mõte, kuidas saaks uuesti neid jutte jätkata avalikult Riigikogus. Ja härra Hünerson, kellest ma tean, et tema ei ole ühegi kristliku ideelise organisatsiooni kaastöeline, ja seda ka oma hariduse tõttu ei või olla, sest tema eriala on midagi muud, ja seal on ta tubli mees, aga et ta võiks kaasa teha ideelist tööd mingisuguses kristlikus organisatsioonis, seda tuleb eitada, ja ometi võtab härra Hünerson endale julguse öelda, et kristlik rahvaerakond peaks kaduma. Härra Hünerson ja ta mõttekaaslased ei armasta iseseisvaid, vaba-

maid ideid, vaid oldagu nende rusika all, siis see neile meeldib. Aga teie rusika alla meie ei lähe! (J. Hünerson, põl: Kuulge, kas teate, rahvas mõistab ise teie üle otsuse. Kuulge, no millega Teie tõendate, et olete parem ristiinimene kui mina?) Ma ei ole seda öelnud. Mina tähendasin, et ma ei tea, et härra Hünerson oleks kristlikule organisatsioonile ideelist kaastööd teinud. (J. Hünerson, põl: Kuulge, Teie teadmised on väga puudulikud.) Ma tean küll, et härra Hünerson on avaldanud lugupidamist kiriku vastu, aga need väljendused, mis viimasel ajal tema suust kuuldavale tulnud, on teist laadi. (J. Hünerson, põl: Ise sassite ja vassite ja teete minu kohta järeldusi!) Mulle ei ole sugugi armas, et muudate niiviisi oma ilmavaadet. Mulle oleks väga rõõmustav, kui Teie ka kord ideelisel alal võiksite rohkem töötada.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Raudkepp, ma pean Teile meelde tuletama küsimust, mille juures kõnelda tuleb.

L. Raudkepp (krst): 13. punkt tahab kaitsta nende huvisid, kes on sattunud raskesse majanduslikku seisukorda, ja põllumeeste esindajate poolt tehti ettepanek, et see punkt välja jääks. Püüdsin näidata, kuidas see ettepanek põllumeeste poolt paistab hoopis teises valguses, kui enne praeguse valitsuse loomist, ja seda tuleb igatahes kahetseda. Nii ei ole alust olla § 3. p. 13. vastu. See oleks esimene vastutatu sellele, et kirikult on osa varandusest võetud, ja kui Riigikogu enamus, olles reaalpoliitilisel alusel, leiab, et see vajalik on, siis võib seda tervitada, ja rahuldusetundega võetakse see vastu kõigi koguduste, niihästi evangeeliumi-luteriusu kui ka apostliku-õiguse kirikujuhtide ja nõukogude poolt. Mis siin meeolelu mõjul põllumehed räägivad, siis on see ainult opositsioonilise meeolelu asi. Muidugi ei tähenda see, et see vastutatu oleks tasu kirikumaa eest, — see on eriküsimus. Võisin rahuldusetundega konstateerida, et koaleerunud rühmad seni on täitnud neid lubadusi, mille peale on kokku lepitud. Ja kui kirik väheselgi määral saab vastutatu, mitte kümnete miljonite kujul, nagu majanduslikud rühmad nõuavad oma huvides, vaid mõne miljoni näol, siis võib seda tervitada, ja teatud kibedusetunne, mis on kogudustes olemas, väheneb selle tõttu, iseäranis Riigikogu enamuse vastu. Seda võib tervitada, kui leitakse kokkulepe, kuidas ühise nõuga leida väljapääseteid, et ei tehtaks demagoogiat, vaid arvestataks otsekoheseid ja selgeid reaaloalusid.

A. Sternfeldt (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Endiste veneaegsete seaduste

järgi olid vaimulikud riigiametnikud. Sellepärast kindlustas Vene riigi valitsus neile pensioni ja nende surma korral nende leskede ja vaestelastele ülalpidamise. Nõnda said endise kirikuseaduse § 419. järgi need vaimulikud, kes ametist vabastatud, vanaduse, pödüra tervise või haiguse pärast $\frac{1}{3}$ kõigist koguduse sissetulekuist, ja seega oli nende seisukord kindlustatud. (K. Tonkman, põl: Aga rääkige ka sellest, kes selle seaduse maksma pani, mida nüüd enam ei ole.) Sama kirikuseaduse § 475. järgi oli vaimulikkude leskedel ja vaestelastel õigus terve aasta jooksul kohale jääda ja kõiki aastasissetulekuid oma kasuks tarvitada, sellega oli jällegi leskede ja vaestelaste pensioniküsimus lahendatud. Ap.-õigeusu preestrid said isegi palga riigilt. Asutava Kogu poolt vastuvõetud Maaseaduse järgi võõrandati kogudustelt suurem osa varandusi, ühtlasi võõrandati ka armuadramaad, mis erilisel vaestelaste ja vaimulikkude leskede ülalpidamiseks tarvitati, ja sellepärast on need inimesed nüüd langenud raskesse olukorda, sest pension ja ülalpidamise sissetulekud langesid korraka ära.

Kuna koguduste varandused võõrandati ja meie kogudused raskesse seisukorda sattusid, ei olnud neil võimalik oma ametikandjate pensioniküsimust lahendamisele võtta. Sellest on püütud küll üle saada, aga kuna nüüd kogudused vaeseks jäänud, on seda raske lahendada. Kuid Perekonnaseisu seaduse järgi, mis Riigikogu poolt 1925. a. vastu võetud, on ka praegu vaimulikud riigiametnikud, või vähemalt on nendele pandud teatavad riiklikud ülesanded. Nad on perekonnaseisu ametnikud ja ühtlasi peavad nad perekonnaseisu raamatuid, mis nüüd riiklikkudeks raamatuteks tunnustatud. Kuna nüüd riik need raamatud omaks tunnustanud, mida vaimulikud pidanud ja mida nad ka praegu peavad riiklikkudeks ülesanneteks, siis on nad seega ka praegu veel riigiametnikud.

Teiselt poolt annavad meie kogudused, see on evangeeliumi-luteriusu kogudused, umbes üle 5 miljoni aastas välja registreerimise kuludeks, kantseleikuludeks — margid, blanketid j.n.e., töötasu juurde arvamata.

Nüüd, kus Eesti vabariik kõik endised veneaegsed ametnikud, kes meie riigi territooriumil töötanud, pensioni osaliseks arvanud, ei ole seniajani vaimulikkude pensioneermiseks midagi tehtud. Kuna nüüd kirikuvandused asundusekapitali hulka lähevad, siis on arusaadav ja loomulik, et katsutakse osaliselt parandada ka neid puudusi, mis varanduste võõrandamisega esile kutsutud.

Kui põllumeeste kogude esindajate poolt öeldakse, et ei olevat kohane seda küsimust käesoleva seadusega lahendada, siis tähendan

sellele, et siin seaduses leidub ka teisi niisuguseid punkte. Käesoleva seaduse § 3. p. 12. järgi tarvitatakse asundusekapitali summaksid „pensioni maksmiseks töö- ja hoolekandeministeeriumi kaudu endistele mõisa pensionäridele“. Samuti näeb sama paragrahvi p. 14. ette summad „laenu andmiseks omavalitsustele ja seltskondlikkudele organisatsioonidele rahvamajade ehitamiseks ja parandamiseks maal“. See on puhthariduslikkude ülesannete hulka kuuluv summa! Samuti on § 1. öeldud, et asundusekapital asutatakse „maauuenduse läbiviimisega ühenduses olevate rahaliste ülesannete täitmiseks“. Ka see vaimulikkude pensioniküsimus on maauuendusega ühenduses üles kerkinud, ja sellepärast on raske selle vastu vaielda. Teised saavad pensioni, ja ka igale poole mujale antakse sellest, aga ainult vaimulikud arvatakse välja!

Mis lõpuks puutub väitesse, mille põllumeeste kogude esindaja härra Laarman ette tõi, et meil olevat mitmesuguseid vaimulikke budda-, muhamedi-, juudi- ja teistest uskudest, siis on igapähele teada, et need usulised ei ole kunagi meie maal mingisugust osa mänginud, ja härra Laarman ise teab väga hästi, et meil ainult üksikuid nendest uskudest on leidunud. Sellepärast on see ainult naljahetmine, mida kohaseks ei saa pidada selle tõsise küsimuse käsitlemisel. Avaldan imestust, et põllumeeste kogude esindaja just selle punkti juures tahtis sõna võtta ja vaimulikkude pensioni vastu vaielda. Ei saa lahti muljest, et härra Laarman just sellepärast tahtis selle punkti välja jätta, et vaimulikud pensionist ilma jääksid. Ise aga püüab tõendada, nagu kannaks ta südamel meie kiriku ja koguduste heakäekäiku! Oma ettepanekuga aga töötab ta kirikuhuvide vastu. Kui silmas pidada, et endised vanad vaimulikud ja nende lesed ja vaesedlapsed praegu väga raskes seisukorras on, siis loodan, et selle punkti juures Riigikogul ei ole põhjust pike-malt vaielda. Pealegi on praegu Vabariigi Valitsuses arutamisel eriseadus, mis määrab ja korraldab vaimulikkude pensioniküsimuse nõnda, nagu see kõige otstarbekohasem on, sellepärast peab § 3. punkt 13. asundusekapitali seadusse jääma.

J. Teemant (põl): Meil on pea igapäevaseks nähtuseks saanud, et seaduses ei leia kindlat põhimõtet. Ka praegune seadusekava on säärane. Võtame selle § 1., siin liiate järgmist: „Maauuenduse läbiviimisega ühenduses olevate rahaliste ülesannete täitmiseks, asundustegevuse jätkamiseks ja soodustamiseks ning maaparanduste edendamiseks asutatakse asunduskapital.“ Selles on siht selge, mida

tahetakse kätte saada asunduskapitali seadusega, ja meie, põllumehed, pooldame täiel määral seda. Kui aga võtta praegust kava üksikasjalikult, siis näeme, et sinna tahetakse sisse võtta sääraseid paragrahve, mis enesest midagi § 1. ettenähtud sihi kättesaamiseks ei anna, vaid seaduse struktuuri rikuvad. Niisugune on näiteks punkt 13 § 3-as, mille kasuks härra Raudkepp siin nii tuliselt rääkis. Punkt 13. on öeldud järgmist: „pensioni maksimiseks kiriku ametikandjatele, nende leskedele ja vaestelastele, eriseaduses ettenähtud alustel ja korras“. Kui meie võtame selle punkt 13. vastu, siis on selge, et praegusele seadusekavale järgnema peab mingisugune eriseadus. Tuleb veel midagi, mille sisu meie praegu ei tea. (L. Raudkepp, krst: Aga mina tean.) Niis siis on mulle selge, et kui valitsus tahab selle asja kohta veel välja töötada eriseaduse, siis peab ometi rkl. härra Raudkepp niipalju aega võtma, kui lahendatud on see küsimus, kuidas Riigikogu enamus leiab tarvilikuks kindlustada eriseadusega neid, kellest praeguses kavas räägitud. Kui tahetakse aga nii asundusekapitali arvel kindlustada punkt 13. nimetatud isikuid, siis on see minu arvates lubamatu. Meie noore riigi tarvidused on niivõrt suured, et neid kõiki ei suudeta täita asundusekapitali kaudu, vaid asundusekapital peab minema selleks otstarbeks, milleks see otsekohe mõeldud. Kui aga tahetakse praegusse seadusse võtta niisuguseid kõrvalisi otstarbeid, nagu punkt 13. ette nähtud, siis on see täiesti vastuvõtmatu. Kui seda tarvis on, siis nõuame, et valitsus sellekohase uue seadusekavaga esineks nende inimeste kindlustamiseks, keda tahetakse praegusel korral kindlustada. Võtame siis selle seaduse vastu, ja ma olen valmis selles asjas kristlikule rühmale kätt andma ja seda uut kava toetama. Mina leiab, et kirik on kultuuriline asutus, ja kõrgema haridusega kirikuteenijaid on tarvis tingimata kindlustada. Võtame siis ka sellekohase seaduse vastu. Ma loodan, et isegi meie pahem pool, kes siiaaani selles asjas vastu olnud, siis päri on. Jah, härra Raudkepp, Teie olite viimasel kirikupäeval õnnelik, Teie lõite enesele käega vastu rinda, vaadake, mis meie, kristlased, kõik ei ole kätte saanud, nüüd sotsialistid kirjutavad „Jumal“ suure tähega. Võibolla et see on suur saavutus mulle, näib aga, et ühe tõsise kristlase eesmärk on sootu teine.

Sotsialistid on alati, kui meelde tuletame nende ajalehti, ägedasti tormanud meie kiriku- teendritele kallale. Mina sooviksin väga, et härra Raudkepp loeks neid foljetoone, mida härra Gustavson on kirjutanud. Võibolla ta leiab sealt midagi oma hinge, mis teda

kosutab, võibolla ta leiab aga ka midagi, mis sunnib teda revideerimisele võtma oma praegusi seisukohti, ja võibolla ta tuleb lõpude-lõpuks koguni seisukohale ja näeb, et teie, kristlased, olete niisuguse vea teinud, mida teie järeletulijatel raske parandada. Et asi korras ei ole näeme sellest, et härra Raudkepp figureerib uutel valimistel erinimekirjas, kirikuõpetajad aga esinevad erinimekirjas. See on selge tõendus, et need, kes kirikut tõsiselt teenida tahavad, ei ole nende härradega siin rahul, nad leiavad, et need härrad ei oska, ei suuda kirikuhuvisid kaitsta. (J. Fuks, as: Teie olete mõisnikkude nimekirjas.) Mis teate Teie mõisnikkudest? Teie ei ole nende vastu võidelnud, Teie ei ole nende tõttu kannatanud, ei ole surma mõistetud. Mina olen nende vastu võidelnud, mind on nende pärast surma mõistetud, minu varandus on nende pärast hävitatud. Tuletagi meelde seda 24 miljonit, mis oleks Riigikogus teie abil läbi läinud... (Teedeminister O. Köster: Teie olite selle seaduse sepp. Teie oma kui Riigivanema seisukoht.) Mina tahan sellega öelda, et mujal ilmas on asi teisiti. (Teedeminister O. Köstri vahelhüüe.) Kui Teie seda õigeks pidasite, miks Teie ei võidelnud siis selle eest? Teie ei julenud silmigi üles tõsta selle kava arutamisel, istusite seal küürus kuskil. Kui tõsine mees oleksite Teie pidanud välja tulema ja selle eest võitlema, mida õigeks pidasite. (Teedeminister O. Köster: Kas Teil häbi ei ole, Teie tulete oma endise ministri, endise kaastöölise vastu. — Kisa ja müra keskel ja pahemal pool.) Ega mina seda kisa ja kära ometi ei karda. Sel ajal ei olnud Teie minu kaastöölise. (Teedeminister O. Köster: Häbi!) Mina ütlen üht, mujal ilmas on asi nii, võideldakse selle eest, mida õigeks peetakse. (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Mis Teie seal räägite, härra Vain, see mind ei huvita. Parem istuge maha, siis on lõbusam.

Kui härra minister lööb rusikaga vastu lauda, siis on mul kahju sellest riigivarandusest, mis selle all kannatab, asi enesest aga sellel läbi ei muutu. Meie läksime pisut kõrvale. (Vahelhüüded keskel.) Teie näete und ainult rahast, Teil ei ole muud kui raha. (V. Maaker, as: Kuidas on lugu Aakre mõisaga?) Tulge sinna ja vaadake, ma võin Teile näidata, kuidas see asi seisab. (E. Joonas, stp: Aga metsa võtsite mahal!) Mina pean selle valitsuse sammu õigeks. Selles asjas on härra põllutööministri seisukoht päris õige. Aga kui tullakse, Jumal teab mis, kõnelema, siis teatagu piiri. (Teedeminister O. Köster: Endine Riigivanem

ei tohiks nii kaugele minna.) Ärge unustage endid. (Teedeminister O. Köster: Ärge laske nii kaugele, härra endine Riigivanem.) Endine Riigivanem ütles, et teie tahtsite kergelt välja anda 24 miljonit. (Vahelhüüe keskelt: See oli Riigivanema allkirjaga esitatud Riigikogule.) Vaadake, sel ajal ei olnud enam Teemant Riigivanem, kui see kava siin arutamisel oli, ja kui Teie seisukoht õige oli, miks Teie siis ei kaitsnud seda? (Vahelhüüe keskelt: Variser!) Ei ole ialgi variser olnud, vaid mul on alati olnud julgust seda öelda, mida õigeks pean. Härra Raudkepp ei ole kiriku teenistuses. Mujal ilmas on seisukord säärane, et soovud, mis sisuliselt tahavad üht ja sama kätte saada, need lähevad koos. Meil aga sünnib teisiti, teadmatuses tuleb midagi, keegi ei saa aru miks, näed ainult, et ühendab end tuli ja vesi. Nõnda ometi edasi ei saa. Sellest ei saa aru ei teie valija, ei haritlane, ei keegi, teie ise ei saa ka aru. (M. Laarman, põl: Ja kõige vähem saab härra Raudkepp sellest aru.) Ja kui siin seaduste arutamisel kristlik kirik kannatab, kui Riigikogusse ei valita inimesi, kes suudavad ja tahavad kirikuhuvitsid kaitsta, siis on see teie töö, siis on see teie süü, teie olete säärase sammu teinud, mis kirikule kahjulik ja mille pärast ta kannatama peab. (L. Raudkepp, krst: Teie prohvet ka ei ole.) Seda saate aga nägema, et sellest aru saadakse. Kolme-nelja kuu pärast on valimised, seal räägime, siis näete, et kõnelesin tõtt. Kas see praegu teile armas on, see on iseasi, see mind ka ei huvita.

Kui nüüd selle seaduseelnõu juurde tagasi tuleme, siis näeme, et see niisugusel kujul, nagu see siin esitatud, midagi ei anna neile õpetajate leskedele ja lastele, kelle üle teie siin nutate. (Vahelhüüe keskelt: Jätke see siis sisse, kui see midagi ei anna.) Aga teisest küljest rikub see asjaolu eelnõu ühtlust. Ega meie ometi ei saa vastu võtta seadust, mis nii redigeeritud, et see ühes osas teisele vastu käib. Kuidagi ei saa ühendada praegust punkti esimese paragrahvi. Sellepärast peab minu arvates minu mõtte seltsilise Laarman'i ettepanek vastu võetama. Seadust nii aga ei saa meie vastu võtta. Kui teie aga kõik, keskkoht ja pahempoolsed, olete päri sellekohase uue seadusekavaga, et kindlustada kirikut, siis esitame selle eelnõu, meie oleme päri, meie oleme rõõmsad, kui... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Vara veel rõõmustada.) kirikuteenijad, nende perekonnad, nende lesed ja lapsed jaoltki kindlustatud on homse päeva eest, meie hoolitsemise sellega ühtlasi suure ajaloolise kultuurilise asutuse, kiriku, eest. Kui see eelnõu siis Riigikogusse tuleb, siis oleks see üks parematest silmapilkudest minu isiklikus elus.

gikogusse tuleb, siis oleks see üks parematest silmapilkudest minu isiklikus elus.

M. Laarman (põl): Ma pean natuke õiendama ühe oma eelkõneleja väiteid. (E. Joonas, stp: Vassima, vassimal!) Tahan õiendada härra Raudkepi väiteid, kes tahtis öelda, nagu oleks minu ettepanekust võidud järeldada, et põllumeeste rühm olevat kirikute vastane ja ei soovivat kiriku ametikandjatele anda pensioni. Sellest välja minnes tegi härra Raudkepp järeldusi, mida ta ei oleks teinud, kui ta oleks loogiliselt mõelnud. Mina soovitsin härra Raudkepile, kui temal aega on, käesoleva seaduse põhjalikumalt läbi lugeda. Kuid nähtavasti ei ole temal olnud selleks aega, sest et ta ei märganud, et punkt 15. ei räägi pensioni andmisest, vaid sellest kõneleb pkt. 13. See näitab, kui vähe huvitatud ollakse teatavas ringkonnas sellest seadusest. (Vahelhüüe kristlaste rühmast: See on väike asi.) Kui nii vähe ollakse huvitatud asjast, ei saa ju ka teatavate huvide kaitsmisele asuda.

Mina ütlesin oma kõnes selgesti, et pensioniküsimuse paigutamine asunduskapitali seadusse seaduse struktuuriga kokku ei sünni. Kui tahetakse seda teisel kohal teha, nagu härra Teemant tähendas, siis oleme täiel määral selle poolt, kui aga leitakse selleks summasid ja võimalusi. (Vahelhüüe keskelt.) Kui soovite pidada erajutuajamist, siis on selleks pärast aega. (Vahelhüüe keskelt.) Ma tulen ka selle juurde ja teen uue täiendava ettepaneku, sellesama, mis rahaasjanduse komisjonis meie rühma poolt tehti. (V. Maaker'i, as vahelhüüe.) On raske rääkida härradega, kui nad tõttavad ette, kõnelevad vahele ja ei tea, millest mina kõnelen. Mina arvan ju küll, et Teie, härra Maaker, olete väga tark inimene, kuid ammuigi mitte nii tark, et Teie juba ette aimata võiksite, millest ma rääkida tahan. Teatan teile, et mina ei taha kõneleda sugugi mõisatöölise pensionist. Selles see viga seisab, et Teie teate liiga palju, kuid need teadmised ei ole omal kohal. Mina kriipsutan alla üht väga iseloomustavat momenti rkl. Raudkepi kõnes. Tema mitmel ja mitmel korral rõhutas sõna „meie“. Meie vahelhüüdena küsisime, keda tuleb selle „meie“ all mõelda? Kuid kahjuks ei kuulnud meie seda, mis tema selle all arvas. Minul ja minu parteikaaslastel on arusaamine, et tema tahtis, nagu Rooma paavst, enesele seda nimetust anda. Alguses ütles härra Raudkepp: „Meie kuulasime suure pühadusega seda ettekannet.“ Mina pean ütleva härra Raudkepi kõne kohta, et meie rühm ei saanud kuulata tema kõnet ei pühaduse ega muu tundega, aga väga palju

nalja see meile küll sünnitas. Meie teame, et naer terviseks on, ja Riigikogus, kui mõnikord kipub igavaks minema, on see kasulik. (L. Raudkepp, krst: Mõned poisid naeravad ka palju.) Aga asjale enesele see kasulik ei ole. Et see väga hea tuju sünnitas, on ka arusaadav, kui meeles peame neid hüppeid, mis kõneleja tegi. Härra Raudkepp ütles, et meie oleme ideedekandjad ja ideede eest võitlejad, aga otsekohe sealsamas ütles ta ka, millised tema „ideed“. Neid saab osta raha eest. „Teie ei maksa meile midagi, teie ei anna meile midagi, teie ei anna vastutasu,“ need olid tema sõnad. Meie ei saa niisugustest ideedekandjatest aru, kes oma ideesid müüa pakuvad. Ka ei saa meie niisugusest ideedekandjast palju lugu pidada. Ideedekandjad ei nõua oma ideede eest tasu, vaid on valmis ka ilma kõlisevata ideede eest võitlema.

Kui peaks juhtuma, et punkt 13. ei kustutata, nagu ettepaneku tegin, siis teen ettepaneku,

§ 3. punkt 13-es vastu võtta järgmisel kujul:
(Hulgalised vahelhüüded.)

Juhataja **M. Martna**: Palun rahu!

M. Laarman (põl):

„13. pensioni maksmiseks kiriku ametikandjatele, nende leskedele ja vaestelastele neis kogudustes, kellelt Maaseadusega nende päralt olevaid maid võõrandatud, eriseaduses ettenähtud alustel ja korras.“

Sellel kujul oleks pension kiriku ametikandjatele mingisuguses vahekorras selle seadusega. Ei oleks näiteks loomulik, kui härra Sternfeldt tuleks pensioni saama asundusekapitali kulul ja ise on linnas koguduse peal. (A. Sternfeldt, krst: Ma töotan maal ka, olen mitmel pool.) Härra Sternfeldt ütleb, et ta käib mitme koha peal, sellepärast on tal õigus pensioni saada. See on isevärki arusamine. Niisuguse segase mõttekäigu vastu vaielda ei saa. Mõtlen, et see ettepanek peaks vastuvõetav olema, kui esimene läbi kukub.

O. Köster (as) (fakt. märk): Pean tähendama lugupeetud Riigikogu liikmetele faktilise märkusena sõna võttes, et mina ei esine praegu kui teedeminister, vaid kui endine põllutöominister. Nimelt arvas heaks endine Riigivanem härra Teemant puudutada üht küsimust, üht seadust, mille pealkiri: „Mõisate inventari võõrandamise puhul ülevõetud, kuid maaseadusega mitte võõrandatud varanduste eest tasumaksmise seadus.“ Selle seaduse sisu on järgmine: Kuni 1920.—1921. a. võõrandati endiste mõisaomanikkude in-

ventari terves ulatuses ning võeti üle muu seas noorloomad, saaduste tagavarad ja valmis metsa- ja teised materjalid j.n.e. Pärast protesteerisid aga mõned selle kohta, ja Riigikohus seletas, et niisuguste artiklite võõrandamine on Maaseaduse mõtte ja paragrahvide vastane, ja selle tõttu ei tule seda teostada. Sellest ajast saadik—1922. aastast—ei tehtud seda enam, vaid võõrandati Riigikohtu seletuse kohaselt. Osa endisi omanikke, kes protestiga esines, vabastati võõrandamise alt, kuna teine osa, kes oletas riigivõimu seadusepärast talitamist, seda ei saanud.

Saksa-Balti rühm Riigikogus, siin on akt olemas, esitas rkl-te Schilling'i ja Hasselblatt'i allkirjadega seaduseelnõu, mis tahtis seda küsimust lahendada endiste mõisapidajate kasuks selles ulatuses, nagu seletasin. Seaduseelnõu, mis oli esitatud, tuli Riigikogu kaudu Vabariigi Valitsusele, tol korral oli Riigivanemaks lugupeetud härra Teemant, seisukohavõtmiseks ja läks ministeeriumi. (J. Hünerson, põl: Härra Tõnisson oli siis Riigivanemaks. — M. Laarman, põl: Mis see teeb, väike viga.) Vaatan kohe järele. (A. Jõeäär, stp: Üks on kindel ja teada, et sel ajal meie tegime üldkomisjonis ettepaneku, seaduseelnõu tagasi lükata, aga põllumehed olid just, kes selle seaduseelnõu poolt hääletasid. — V. Maaker, as: See oli mõlema valitsuse ajal. — J. Teemant, põl: Teie olite valitsuse liige ja teate neid asju!) Seadus on maikuul põllutöoministeeriumist ära läinud, kuid Saksa-Balti rühma poolt on see esitatud aastad tagasi, see on 25. novembril 1926 Riigikogusse tulnud. Seega Teemandi valitsus. (J. Teemant, põl: Teie esitatud?) Küsimus oli Vabariigi Valitsuses kaalumisel. Räägiti seaduse kohta, mida sellega teha. Tegelikult paistab, et endistel mõisaomanikkudel moraalselt õigus on, kuid juriidiliselt on vaieldav, kas nad oma õigust maksma saavad panna. Summa oleks tulnud umbes 15—12 miljonit senti. Arvati, et nemad saaksid küsimuse ainult seaduse kaudu lahendada, ja kaaluti, kas üldse lasta neil seda maksma panna. Selle küsimuse kohta oli mul kui põllutöoministril eraviisil läbirääkimine Riigivanema härra Teemandiga. Sellest räägiti pärast ka valitsuse koosolekul informatsiooni korras. Tolleaegne lugupeetud Riigivanem härra Teemant arvas, et see tuleb seadusega lahendada, ja sel kujul, nagu see siin on. Seaduseelnõu esitati härra Tõnisson'i valitsuse poolt, kuid alused ja tekst olid neil juhtmõtetel kokku seatud, mis lugupeetud Riigivanema härra Teemandi ajal ja poolt tehti. Seadus tuli komisjonist Riigikokku.

Tol korral võttis härra Teemant sõna selle seaduse vastu, mitte niipalju sisuliselt, vaid rohkem vormiliselt, öeldes, et seda küsimust ei ole tarvis lahendada seadusega, vaid põllutööminister katsugu ise, kuidas ta küsimuse lahendab. Sellejuures ei jätnud ta puudutamata mind kui põllutööministrit, nagu ta tänasel koosolekul tegi. Lugupidamine endise Riigivanema vastu, kelle all ma töötasin põllutööministrina ligi kaks aastat, ei võimaldanud tol korral õiendusega välja astuda, kuid siiski tänasel koosolekul, kus rkl. Teemant tuli ja uuesti täie raskusega minu kui endise põllutööministri peale langes sellesama asja pärast, mis tema oma otsekohese korralduse ja arvamise avalduse kohaselt tehti, ja vaatamata sellele, et mul sügav lugupidamine endise Riigivanema härra Teemandi ja ühtlasi ka kolleegi vastu, olin kohustatud täna sõna võtma ja küsimust valgustama, nagu see tegelikult on. Veel enam sellepärast, et seda, mis härra Teemant siit kõnetoolilt ette tõi, ei ole ta üksi kõnetoolilt käsitanud, vaid selles küsimuses on teatud paroole antud ka maale, kus seda küsimust käsitatakse valijaskonna seas samamoodi vassimistega, nagu lugupeetud endine Riigivanem Teemant tegi. Kui kellelegi selle seaduse juures midagi ette heita, siis peaks selles etteheite tegema just endisele Riigivanemale Teemandile.

J. Teemant (põl) (fakt. märk.): Nende seaduste kohta, mis esitatakse valitsusele, võtab valitsus teatud seisukoha ja fikseerib selle. Oleksin tänulik, kui lugupeetud minister ütleks, millal see minu valitsuse ajal fikseeriti. Mina seda kahjuks ei mäleta. Aga üks asi on täiesti ebaloomulik. Kui kellelegi on ülekohut tehtud, siis peab see õigeks tehtama, ei tohi sallida, et vana seisukord edasi kestab. Kui seaduseelnõu esitati valitsuse poolt, siis pidi ometi vähemalt see minister oma seisukohti kaitsma, kelle algatusel see eelnõu esitati, kuid tol korral härra põllutööminister seda ei teinud. Keegi ei kaitsnud valitsuse poolt seda eelnõu, see sai siis ka ainult 5 häält poolt. Kui sellekohaseid samme omalajal astunud ei ole, siis on see selleaegse põllutööministri valitsuse ja Riigikogu enamuse asi, kes esimeste tegevuse üle valvab.

O. Köster (as) (fakt. märk.): Rkl. Teemant tegi mulle etteheiteid, et miks ma seadust ei kaitsnud. Pean veel tähendama, et kui endine Riigivanem, selle seaduse isa, sõandab sääraselt seisukohalt oma seaduse vastu välja astuda, siis oli mul raske tol korral seda kaitsta. Seadust kaaluti 1927. a., ja ma võiksin vast põllutööministreeriumi and-

metest üles otsida ja härra Teemandile teatada kuupäevad, millal eraviisil arutati ja millal informatsiooni korras. Imelikuna tundub, et kui rkl. härra Teemant tol korral ägedalt välja astus seaduse vastu, oli põllumeeste kogude rühma seisukoht komisjonis hoopis teine. Kui ma küsisin järele, mis seisukoht põllumeestel üldkomisjonis oli, siis vastati, et põllumeeste kogude rühm olevat üldkomisjonis täielikult selle seaduse poolt hääletanud ja asunikud vastu.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Küsimus peaks ju selge olema, et asundusekapitalist endistele kirikuteenijaile pensioni maksta ei saa. Kuid sellejuures arvas rkl. Raudkepp heaks märkusi teha põllumeeste rühma kohta, ja näitas näpuga meie poole, nagu oleksime meie kõige suuremad kiriku vastased. Ta arvas heaks öelda, et meie ei võta osa kirikupäevadest j.n.e. Noh, see on härra Raudkepi oma arvamine, ta kõnet võib õigusega nimetada naljanumbriks — nii südamest pani ta kõik Riigikogu liikmed naerma. Et nii tõsiste küsimuste juures võib härra Raudkepp nalja teha, — aga selle naljaga ei liigu meie kirikuküsimus edasi, ega ka kirikuteenijaile pensioni maksmise küsimus. See peaks ka härra Raudkepile selge olema. Ma tuletan härra Raudkepile meelde, kas ta on unustanud need teened, mis põllumeeste rühm on püüdnud kiriku kasuks teha. Ma ei taha neid üksikult meelde tuletada, see viiks liiga kaugele. Tuletan meelde ainult üht, kas Raudkepp on unustanud, kes olid need, kes võtsid kirikumaad ära, kes lahutasid kiriku riigist ja kes kirikult võtsid kõik õigused? Vaadake, Teie ei taha neist praegu kuulda. Siin võib õigusega öelda, nagu üks pühakirja salm ütleb: „Ja nad istuvad pilkajate killas“. Nüüd istute teie pilkajate killas ja tahate üles noppida neid väikesi raasukesi, mis langevad sotside laualt.

Kui härra Raudkepp tahab tõsiselt võtta meie kirikuküsimusi, siis peaks ta teistsugust keelt kõnelema. Nüüd räägite teie nende kohta halvaks panevalt, nii ei tee teie kirikule head, vaid olete kirikule haa-kaevajaks.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Tonkman, palun sääraseid haavavaid sõnu mitte tarvitada. (L. Raudkepp, krst: See on Tonkman'i tarkus.)

K. Tonkman (põl): Ma ei öelnud seda kellelegi, vaid ütlesin, et nende kõnedega, millega esines härra Raudkepp, kaevatakse kirikule hauda.

Juhataja **M. Martna:** Ma palun mitte korrata neid sõnu.

K. Tonkman (põl): Kui Teie, härra Raudkepp, ja Teie mõtteosalised tahaksite kirikuküsimusi tõsiselt võtta, siis kõnelege tõsiselt, aga Teie tulete etteheidetega, milleks Teil mingit põhjust ei ole. Teil oli usuõpetuse küsimus tähtis, ja põllumehed aitavad teile selles küsimuses kaasa, aga nüüd muidugi unustatakse meie teened ja teete siin poliitikat kiriku arvel. Kuid see ei lähe teil enam korda. Kui siin öeldakse, et põllumeeste rühm ei taha kuidagi neile kirikuteenijatele abiks olla, kes on enne kirikuteenistuses olnud, siis ei ole see õige, näidatagu faktidega, aga ärge tuldagu asjata süüdistama. (L. Raudkepp, krst: Makske siis midagi muud.) Makske midagi muud! Teie teete seadust, miks siis meie peame maksma?

Teie panete seadusse niisuguse punkti, mis sugugi sellesse seadusse ei mahu, ja siis tahate teisi süüdistama tulla.

A. Jõeäär (stp) (fakt. märk.): Lugupeetud rahvasaadikud! Üldkomisjonis, kui III lugemisel kõnealloselt mõisate võõrandamisel ülevõetud inventari eest tasumaksimise korraldamise seadust arutati, tegi asunikude esindaja rkl. Laur ettepaneku, valitsuselt nõutagu üksikasjalikke andmeid, enne kui seaduseelnõu vastu võtta. Ma tsiteerin väljavõtteid protokollist: otsustatakse tagasi lükata A. Lauri ettepanek. Siin on edasi minu poolt tehtud ettepanek: kui Riigikohtu otsus olemas, siis on käesolev seadus ülearune ja tuleb tagasi lükata. Kelle redaktsioonis seaduseelnõu komisjonis vastu võeti? Härra Tupits paneb ette, § 1. vastu võtta järgmises redaktsioonis: „§ 1. Mõisate võõrandamisel ülevõetud varanduse eest, mis mõisate inventari hulka ei kuulunud, tasutakse endistele omanikkudele või nende õigusjärglastele see, mis riik nende varanduste eest edasiandmisel ehk likvideerimisel saanud. Vastavad palved tulevad põllutööministeeriumile esitada kolme kuu jooksul käesoleva seaduse maksamahakamise päevast arvates.“

§ 1. võetakse vastu A. Tupitsa poolt ette pandud redaktsioonis — poolt 7 häält, vastu 5 häält. (V. Maaker, as: Kes vastu olid?) Vastu olid sotsialistid ja asunikud, poolt hääletasid põllumehed, tööerakondlased, sakslane, kristlane ja rahvaerakondlane. (Vahele hüüe paremalt poolt: Ärge tulge valgega väljal!)

J. Vain (stp) (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Elkõneleja härra Tonkman arvas tarvilikuks märkida, et kristliku

rahvaerakonna rühm „istub praegu pilkajate killas“, ja need olevat nimelt sotsialistid. Ma pean faktilise märkusega tähendama, et meie oleme võitlust kirikuga pidanud, kuid see oli Balti härraskirik. Sel ajal oli kirik omaette mõis ja jagas teise mõisa — rüütlimõisa — huviseid. Kuivõrt temas seda meelsust järel, seda võitlust temaga. Rahvakirikuga ei ole tarvis endist võitlust pidada. Sotsialistid tunnistavad igalpool usu inimese südametunnistuse asjaks ega lähe sotsialistid kedagi usutunnistuse pärast pilkama, nagu siit ette heideti. Meil aga tülitsevad kirikud isekeskis, ja teinekord isegi niisuguste asjade pärast, mis seda väärt ei ole. Eestis on tegemist üksikute kirikute vahel vahetegemise katsetega, ja ringkonnad, kes kirikule lähedal seisavad, võtavad sellest osa. Mis aga puutub sotsialistidesse, siis võin tähelepanu juhtida sellele, et mitmed kiriku juures tähtsatel kohtadel seisvad isikud, Inglismaal isegi üks piiskop, kuuluvad töölisparteiisse, ja see partei kuulub ühes teiste sotsialistidega sotsialistlikku internatsionaali. Nii ei ole jutul pilkajatest mingit põhja. Kui kuskilt kirikut ja inimeste usutunnet pilgatud on, siis küll teiste poolt.

Põllutööminister **K. Soonberg:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina pooldan täiel määral rkl. Teemandi seisukohta, et seadus peab olema konstruktsioonilt ühtlane ja ilmelt järjekindel. Samuti arvan, et see põhimõte tuleks maksma panna ka asunduskapitali seaduse juures. Sel seisukohal on ka valitsus seisnud selle seaduseelnõu kokkuseadmisel ja Riigikogule esitamisel. Minu arvates § 3. p.13. sugugi ei riku seda põhimõtet. § 3. p. 13. ettenähtud ülesanne ei ole küll seotud asundustegevusega, vaid § 1. esimese lause järgmiste sõnadega: „Maa-uueenduse läbiviimisega ühenduses olevate rahaliste ülesannete täitmiseks“. Meie võõrandasime kirikult maid ja saame neist sissetulekuid. Meie näeme, et asundusekapital saab kirikumaadest sissetulekuid, ja loomulikult peab ta kohustused, mis nende maade võõrandamise tagajärjel tekivad, enese peale võtma. Üks kohustus on see, et kirikuteenijad, kes said pensioni kirikult maade sissetuleku arvel, peavad nüüd asundusekapitali summast toetust saama.

Seejärel vaidlen rkl. Laarman'i ettepaneku vastu.

Välja minnes sellest põhimõttest, mis härra Teemant üles seadis, pean vaidlema teiste ettepanekute vastu, mis tehtud selleks, et § 3. p.10. määrata asundusekapitali summasid Eesti maapanga pantkirjade ost-

miseks, mis välja antud niisuguste ülesannete lahendamiseks, mis § 1. ei ole ette nähtud, nimelt lugupeetud rkl. Liigand'i ettepaneku vastu. Tema ettepaneku kohaselt tuleks kustutada § 3. punkt 10. viimne osa, kuna sisse jääks ainult „Eesti maapanga pantkirjade ostmiseks“.

Kui Vabariigi Valitsuse poolt sisse võeti „Maapanga pantkirjade ostmiseks, mis välja antud maaparanduse laenude andmiseks,“ siis oli see seaduse mõttega kokkukõlas, sest maaparandus loob uut kultuurpinda, mis soodustab asundusetegevust ja maauuenduse edendamist. Kui see välja jääb ja meie ostame maapanga pantkirju ilma sihti määramata, siis ei ole see enam seaduse § 1. ettenähtud ülesannetega otsekohe seotud.

Pea ütlema, et Vabariigi Valitsus on tahtnud sellest põhimõttest kinni pidada, et seaduse struktuur oleks ühtlane, ja ta on seda ka teinud.

K. Päts (põl) (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra põllutöoministri seletustest võib otsusele jõuda, et kirikuteenijate paiukiküsimus on sellepärast võetud asundusekapitali, et asundusekapitaliga tahetakse ka tasu maksta endistele mõisnikkudele. Kui see nii on, siis sellest põhimõttest võiks aru saada ja võiks öelda, et see paragrahv seaduse kokkukõlas on.

Mina tahaksin ühele faktile tähelepanu juhtida, ja see oleks järgmine: Kui võetakse ühe asutuse ametnikkude, nagu kirikuõpetajate, paiukimaksmine asundusekapitali peale, ja kui see pärast korraldatakse eriseadusega, siis tekib vahekord, mis senikaua peaks edasi kestma, kuni kirik ja asundusekapital alles on. Nii pannakse asundusekapitali peale kohustus, maksta õpetajaile paiukit ka siis, kui need summad on ammu juba tasutud, mis kirikutele maade eest saada. Lühidalt, asundusekapital muutuks tagavaraks, kust tuleb paiukit maksta kirikute teenijatele. (Põllutöominister K. Soonberg: Ei, see määratakse eriseadusega kindlaks.) Kui see eriseadus ära määraks, et näiteks 20 aastat makstakse paiukit ja siis lõpetatakse see, siis oleks lugu teine. See ei ole aga nii. Oleks vist küll palju õiglasem maksta see summa, mis tuleb maade eest kogudustele maksta, kuskile fondi, ja seda võiksid kirikud ise oma tarviduste järgi jaotada. Siis on vahekord kiriku ja riigi vahel selge, ja ei tule niisugust nähtust, et seadus peaks hakkama lõpetama pensionimaksmist järsku, mis kirikutele raskusi sünnitaks. Sellepärast tuleks see seadus teisiti konstrueerida, nimelt nii, nagu mõisnikkudele maksetakse mõisade eest

tasu, nii tuleks ka maksta kirikutele, et nad saaksid enestele fondi luua, kust võiksid pensione maksta. Siis ei oleks kokkupõrkeid ei kiriku ega riigiasutuste vahel tulevikus karta.

Nüüd kujuneb vahekord nii, et kapital, mis maapanga käsutada, peab paiukit maksma ühele teisele asutusele, mis meie seaduse järgi eraõiguslikul alusel seisab. See ei oleks kuidagiviisi selle seaduse konstruktsiooniga ühteviidav. Keegi ei ole ju selle vastu, et paiukit kirikute teenijatele maksta, kuid see tuleks korraldada neist summadest, mis kirikute maade eest saada, ja need summad tuleksid kohe eraldada asundusekapitalist ja kirikutele kätte anda, nii et kirikud ise võiksid oma sisemisi asju korraldada.

J. Holberg (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin üht asjaolu veel meelde tuletada, mis põhimõttelikult väga tähtis on Riigikogule. Tuletan meelde 1925. aastat, kui vastu võeti Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadus. Sellega määrati põhimõttelikult ära asundusekapitali asutamine, et niisugune kapital luuakse, ja et kõik rahad, mis riigi müüdavatest maadest saadakse, lähevad asundusekapitali arvele. Viimase ülesandeks on, see raha jälle tagasi viia põllumajanduse juurde. Selle vastu vaieldi pahemalt poolt, et raha, mis riigimaade müügist saadakse, läheks otsekohe riigikassasse, erifondi mitte luua. (J. Vainu, stp v a h e l h ü e.) See oli üks põhjus. Teine põhjus oli see, et niisugused suured summad jäävad ilma kontrollita rahvaesinduse poolt. Need on vaated, mida peab arvestama ja mille üle võib vaielda. Aga siiski asus Riigikogu enamus seisukohale, et ei peaks igapäevaste jooksvate asjade peale seda raha kulutama, vaid peab seda kasutama produktiivsete ülesannete täitmiseks. Ja kui meie praegu selle ülesande võtame, mis tahetakse pensionimaksmise pealepanemisega teha, siis see annulleerib põhimõtte, mis tol ajal maksma pandi ja mis selle asundusekapitali loomise aluseks oli, see võib selle sihtkapitali mõtte üldse annulleerida, kasutades seda jooksvate ülesannete täitmiseks, nii et see kapital ei suureneks, vaid selle peale kuluks, mis ei olnud selle kapitali loomise ülesandeks. Härra põllutöominister ei olnud selle seaduse arutamise puhul siin, aga mina olin, ja mul on mees need põhimõtted väga selgesti. Need põhimõtted peaksid ka Riigikogul mees olema, ja peaks seda arvestama, et nii ruttu ümber ei löödaks põhimõtteid, mis omaks võetud omalajal, ja seda veel ennem, kui selle kapi-

tali seadus üldse on saanud maksma hakata ja viimasest kulusid tegema hakatud.

J. Teemant (põl) (fakt. märk.): Selle 24 miljoni suhtes on öeldud, nagu oleksid põllumehed selle poolt olnud. Mina eitasin seda seisukohta — motiivid on seal —, igatahes ka üks teine minu mõtteseltsiline põllumeeste rühmast, kui ma ei eksi, oli see härra Tonkman, asus avalikult eitavale seisukohale. (Teedeminister O. Köster: Aga lugege komisjoni protokolle.) Mis komisjonis sündis, seda ma täpselt ei tea. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Valitses üks arvamine.) Igatahes ei ole komisjonis valitsenud üks arvamine. Pleenumis hääletasid aga põllumehed vastu. (A. Jõeäär, stp: Põllumehed, tööerakond, kristlased olid komisjonis selle poolt.) Kes komisjonis olid, need võisid ju poolt olla, mina komisjonis ei olnud, ja mina arvan, et rühma seisukoht avaldub ikkagi üldkoosolekul. Kui komisjonis üksikud poolt on olnud, siis ei ilmuta see veel rühma seisukohta, nagu öeldud, vaid rühma seisukoht on ikkagi see, nagu ta avaldub üldkoosolekul, ja üldkoosolekul on see seisukoht eitav olnud. (Teedeminister O. Köster: Ega see ei päästa!) Päästab.

A. Sternfeldt (krst): Mis rkl. härra Laarman'i ettepanekusse puutub, siis võiks vast kuidagi aru saada sellest, kui ta paneb ette, punkt 13. koguni välja jätta, mille järgi vaimulikkude pension koguni ära jääks. Aga et ta uue ettepaneku teeb, mille järgi ainult maal asuvad vaimulikud pensioni saaksid, siis ei saa seda loogiliselt ühendada pensionimõistega. Riik ei anna pensioni kellelegi sümpaatia pärast, vaid pensionisaajail peab mingisugune ühendus, suhe olema riigiga. Ja ma tähendasin juba alguses, et vaimulikud on perekonnaseisu ametnikud, ja see on suhe, olgugi et nad avalikõiguslikul alusel töötavad. (K. Päts, põl: Ega sellepärast ei saa siis asundusekapitali riivata, et nemad registrit peavad.) Riik ei saa ometi seda teha, et ta ametnikule hakkab pensioni maksma selle järgi, kus ta teenib, kas maal või linnas. Kui ta pensioniõiguslik on, siis on ta teatud ühenduses riigiga, ja riik maksab temale pensioni, hoolimata sellest, kus ta teenib. (K. Päts, põl: Siis võib ju ämmaemandate pensionid ka sinna alla võtta.) Need ei ole mingisuguses ühenduses riigiga.

Mis puutub härra Tonkman'i väitesse, nagu oleks selle väikese pensioniga ei tea kui suur võit kätte saadud, mille järgi kristlik rahvaerakond võiks oma ülesanded täidetuks

lugeda, siis on igapähele selge, et see on ainult minimaalne kohustus, mis riigil kiriku vastu täita on. Ja ma loodan kindlasti, et Riigikogu kui ka Vabariigi Valitsus tuleb äratundmisele, et kirikuga peab vääriliselt ümber käima, temale teisisi vastu tulema, kui seda seni tehtud. Sellepärast vaidlen härra Laarman'i ettepaneku vastu, kuna selles ei ole pensioni mõiste järgi loogikat, ja panen ette, § 3. pt. 13. muutmata vastu võtta.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena tahan tähendada, et asunduskapitali seadusse sisse võtma peaks pensioni momendi selle mõtte kohaselt. Minister Soonberg tähendas, et asundusekapitalist tahetakse anda pensioni vaimulikkudele põhjusel, et kogudustelt on maid võõrandatud. Nüüd aga seletab härra Sternfeldt, et pensioni vaimulikkudele tuleks anda mingisuguse sümpaatia pärast.

L. Raudkepp (krst): Väga huvitav on vaadelda, kuidas on informeeritud härra Teemant sündmustest. Härra Teemant ammutab teateid sündmuste kohta ajakirjandusest, kuid meie teame, kuidas ajakirjandus neid teateid mõnikord avaldab.

Mina ei ole kuskil kirikupäeval kõnelenud ühest võit teisest seadusest, mille kohta on praeguses koalitsioonis kokku lepitud. (Vahelhüüe paremalt poolt.) See oli lihtsalt usuõpetlaste konverents ja ma ei rääkinud seal ei koalitsioonist ega kokkuleppest. (J. Teemant, põl: Jumalast rääkisite, kas suure või väikese tähega.) Ei ole rääkinud ühestki seadusest, vaid olen rääkinud hoopis millestki muust, rääkisin, et algkoolide kavad on avaldatud trükis, ja et üllatusena on näha, et Jumal on trükitud suure tähega. Siin ei ole ühendust selle asjaga, mille kohta kokku lepitati... (A. Veiler, tõe: Miks Jumal ei tohi siis suure tähega olla?) ja mille kohta härra Teemant ütleb, et kuidas võib tuli ja vesi kokku sündida. 1924. a. istusite ometi teie ja pahem tiib ühe laua taga, ja ei olnud siis tuld ega vett.

Juhataja **M. Martna**: See ei puuduta sugugi praegust asja.

L. Raudkepp (krst): Ma tahan seletada, kuidas oli võimalik ideeliselt, et seadus võis välja kujuneda sääraseks. Härra Teemant tõi ette fakte, mis ei vasta tõele, kuna härra Vain ütles, missugused on sotsialistide vaated usule. Ma tean, et sotsialistid on mõõduandvaks võtnud põhimõtte, et usk on eraasi, seega ei ole siin ka „tuld ja vett“.

Kui härra Gustavson on avaldanud lehes mõnitavaid kirjutusi, siis pean küsima: kas „Kaja“ ei ole avaldanud mõnitavaid kirjutusi? (J. Hünerson, põl: Ah kiriku suhtes? — M. Laarman, põl: Ei ole, näidake meile üks rida.)

Kui härra Tonkman'i poolt nimetati, et mina olevat lõbusa kõne pidanud... (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas Teie, härra Raudkepp, ei mäleta, et kõik naersid lõbusalt?) Oleksin ma kõnetoolilt ära läinud, kui tuli lõbus meeleolu, siis oleks „Kaja“ pasundanud, et Raudkepp kesk lõbusat tooni, nagu alla andes, kadus. (J. Hünerson, põl: Aga kes teab, mis ta nüüdki kirjutab?) Jah, te olite lõbusad, aga nüüd olete juba tõsised. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Jätke need naljanumbrid, mina selles suhtes teie kompetentsile ja teie kriteeriumile ei allu.

Minule tehti täna seaduse arutamise puhul etteheiteid põllumeeste poolt, et ma olevat unustanud nende teened usu ja kiriku suhtes, kuid just ütlesin, et põllumehed on kaitsnud usuhuviseid, kuid varem, nüüd mitte enam, või ainult kahtlasel kujul.

Mis puutub seaduseandlikkusesse sündmustesse, siis pean ütleva, et meil oli kokkulepetes kindel ja selge põhimõttelik sihtjoon. Põllumehed on kiriku eest seisnud, ja ma panen imeks, miks nad seda enam ei tee. Meie ei saanud eelmiste valimiste ajal nii palju kätte, et paremini reguleerida kiriku majanduslikke olusid. Kui meile nüüd antakse, siis ei ole meie äärmiselt nõudlikud. (J. Teemant, põl: Kas siis ükstapuhas, missugustel tingimustel võetakse?) Meil olid kindlad tingimused. Kui need tingimused osaliseltki vastu võeti, siis ometi mõnda saame, aga ühes teiega ei saanud meie midagi. Hõiskamist siin ei olnud. (Vahelhüüe paremalt poolt: Enam ei vea!) Kui meile ette heideti, et oleme kaupmehed, ja siis öeldi isegi, et meie olevat kiriku hauakaevajad, siis võite ette kujutada, missugune kriteerium on härra Tonkman'il kristlikkude tegelaste kohta, kes on saanud vastava hariduse, kes on ideeliselt tegevad, kelle nimi on tuntud. Ja meie peaksime endale laskma öelda härra Tonkman'ilt, et oleme hauakaevajad! Sellest on näha, et siin ei ole tegemist tõe äratundmisega põllumeeste poolt, vaid just politikamänguga. Teie politika seisab selles, et teie tahate meile ette dikteerida: Teie, kristlased, peate ainult nii mõtlema ja käima, kuidas meie soovime! Kuid reaalsed poliitikud teie ei ole. On ju kindel, et kristlasi mitte ainult teie ridades ei ole, vaid ka sealpool ridades on neid, ja on kindel, et kiriku-

nõukogudes on põllumehi kui ka sotsialiste ja muid, ja seda peame arvestama. Teie seda aga ei tee. Kui ideelised inimesed peame asuma seisukohale, mille annab meile evangeelium ja Kristus. Meie ei saa end ainult teie teenistusse anda. Kus teie nõuded on õiglased, seal pooldame meie neid. Kui teie ütlete, et kristlikud ideed maksku, tuleme kaasa. Kuid olla teie teenistuses ja isegi teie rusika all meie ei saa ilma kriitikata, selle peale ei või meie välja minna. Meie ei saa asuda teisele seisukohale, sest meil on maalt, usklikele inimestele, andmeid ja need räägivad hoopis muud, kui teie, lugupeetud põllumehed. (J. Teemant, põl: Härra Raudkepp, tunnistage avalikult, et olete vea teinud, ja siis on see avalik.)

Mis puutub sellesse, et seaduse paragrahv ja punkt, mis sisse võetud, nimelt p. 13. olevat suur viga, nagu ütlevad härra Laarman ja härra Teemant, siis võin öelda, et iga inimene peab natukegi reaalselt ja ka ajalooliselt mõtlema; peab aegamööda minema, ja siis võime alles otsustada. Ennustused ei aita. Härra Teemant oli ju kord sotsialist. (J. Teemant, põl: Mina sotsialist!? Küsige härra Martna käest!) Igatahes kuulus härra Teemant käremeelsete rühma, ja kas härra Teemant võis ette aimata, et ta teise rühmitusse läheb. Nii et ärge olge prohvet. Seda võiks vast keegi muu teha, mitte aga härra Teemant, veel vähem aga härra Tonkman. (J. Teemant, põl: Seda pattu mul küll ei ole.)

H. Martinson (tp): Asunduskapitali seaduse arutamise puhul pean imestama põllumeeste kogude seisukohti. Pea kõik nende kõnemehed on toonitanud, et nad-ikka kiriku ja usu kaitsjad on, kuna teiselt poolt ei taheta kirikuteenijatele selles seaduses ettenähtud pensioni pooldada. (J. Hünerson, põl: Pensioni vastu pole keegi olnud.) Viimases asjas oleme leidnud ühise keele. Pean teatama, et selles asjas teiega ühel arvamisel olen. (Vahelhüüded.) Mina olen alati järjekindel olnud ja ei muuda meelt selles asjas nii kiirelt kui teie. Härra Teemant, mul on meeles juhtumine, kui meie noorespõlves koos olime, siis Teie ütlesite, et „mina ei taha kirikumaksu maksta, astuksin kirikust välja, aga meie seadused seda ei luba, aga kui ma kodumaale lähen, lähen kindlasti baptistiusku“. (Naer. — J. Teemant, põl: Baptistiusku! — Sel ajal baptistiusku meil ei olnud.) Oli juba! See oli põhjusel, et kiriku regulatiivmaksust vabaks saada. Sellest on näha, kuidas Teie ainult kopikad sel ajal kallid olid, ja nüüd paneb mind imestama,

kuidas on saanud Saulusest Paulus. Mina ei poolda ka asunduskapitali seaduses kirikuametnikkudele pensioni maksmise osa põhjusel, et meie kirik on riigist lahutatud, ja eraisikutele, eraseltside teenistuses olevatele isikutele meie ei peaks riigikassast pensioni maksma. (J. Hünerson, põl: Seda ei taha ju keegi.) See väide, mille härra Sternfeldt ette tõi, et meie vaimulikud oleval riigiametnikud ja oleval õigustatud samuti kui teised riigiametnikud vanaduse korral kindlustatud olema, ei pea õiget paika sellepärast, et kui kirikuõpetajad peavad endid perekonnaseisu registreerimise ametnikkudeks, siis on nad tõesti väga halvad ja tõrkuvad riigiametnikud olnud, keda sunniti oma kohustetäitmisele asuma. Mina isiklikult olen küll selle seaduseosa vastu, aga tõesti häbi on sääraсте kaaslastega ühes selle seaduse vastu hääletada, kes usu- ja kirikuasjadega ainult demagoogiat teevad. Võimalik, et jään erapooletuks; aega ju veel mõtlemiseks on.

Juhataja **M. Martna**: Ettepanek on tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) 21 häälega 19 hääle pooltolemisel on ettepanek tagasi lükatud.

Vaheaeg kl. 21.25 min. — kl. 21.40 min.

Juhataja **M. Martna**: Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i esimene ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i teine ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ettepanek, kustutada § 3. p. 13. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i teine ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 3 aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 vastu võetud.

§§ 4—12 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 4. Asunduskapitali valitsemine pannakse Eesti maapanga peale, kes seda ülesannet teostab vastavate eriseaduste ja määruste järgi Eesti maapanga põhikirja § 104. p. 4. alusel.

§ 5. Aasta jooksul asunduskapitali arvel sissetulnud summade tarvitamise eelarve § 3. loetletud otstarveteks seab kokku põllutöeministerium.

Eelarve esitab Vabariigi Valitsus põllutöeministri ettepanekul Riigikogule kinnitamiseks.

On asunduskapitali arvel aasta jooksul sissetulnud kogusumma suurem kui kümme miljonit krooni, kantakse ületav osa riigi tuludesse hiljemalt kahe kuu jooksul peale maapanga tegevusaasta lõppu.

Ühes riigi eelarve täitmise aruandega esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule kinnitamiseks asunduskapitali aasta-aruande.

§ 6. Nõuavad § 3. loetletud otstarbed aasta jooksul suuremaid summasid, kui asunduskapitali samal ajal sisse tulnud, on Vabariigi Valitsusel õigus, rahaministri ettepanekul, katta puuduv osa § 5. ettenähtud piirides summadega, mis saadakse eriliste riigikassa võlakirjade vastu kas deposiidi või muudest summadest.

Tähendatud võlakirju võib riigikassa tarvilikul määral välja anda tähtajaga kuni 5 aastani, kusjuures võlakirju ei tohi liikvel olla üle kolme miljoni krooni.

Võlakirjad antakse välja asunduskapitali arvel ja on kindlustatud käesoleva seaduse § 2. tähendatud sissetulevate summadega.

Võlakirjade põhjal riigikassa kanda võetavad kohustused tasutakse asunduskapitali arvel sissetulnud summadest, võlakirjades tähendatud tähtaegadel.

Võla tagasimaksmise tähtajad, intresside suurus ja muud tingimused määrab kindlaks Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul.

§ 7. Käesoleva seaduse § 3. p.p. 8. ja 9. tähendatud ülesannete teostamine sünnib vastavas eriseaduses ettenähtud korras ja tingimustel.

Kuni tähendatud eriseaduse maksmapanekuni võib eelnimetatud ülesannete teostamiseks summasid tarvitada käesoleva seaduse §§ 8—10 tähendatud tingimustel kuid mitte üle 400.000 krooni aastas, määruste alusel, mis põllutöeministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt selleks antakse.

§ 8. Asunduskapitali arvel omandatud maad müüakse omanduseks kas iseseisvate väikemaapidamisüksustena või juurdelõigetena juba olemasolevatele väikemaapidamistele.

Ostuhinna tasumine sünnib ostja soovil kas korraga või aastamaksudena hiljemalt 50 aasta jooksul. Võlgu ostmisel maksab ostja ostulepingu sõlmimise juures vähemalt 10% ostuhinnast. Võlgujäänud summa pealt arvatakse 3% intresse, 0,5% administratsiooni kuludeks ja kustutusprotsent vastavalt kestusajale. Iseseisva majapidamise asutamiseks müüdüd maa ostuvõla tasumine ja võla pealt võetavate intresside maksmine algab kuendal aastal 1-sest jaanuarist, arvates ostu-müügi lepingu sõlmimise päevast, võrdsetes osades poole aasta viisi ette.

§ 9. Maade ostmiseks, parandamiseks ja hoonetega varustamiseks § 3. p. 9. põhjal antakse laenu § 8. tähendatud tingimustel.

Laenude ülemäärad on: maa ostmiseks 90% maa hinnatud väärtusest, maha arvatud ingrosseeritud võlad; maaparanduseks — 75% kavatssetavate maaparanduste kuludest, ja hoonete ehitamiseks: puuhoonete ehituskuludest — 60% ja tulekindlast materjalist hoonete ehituskuludest — 80%.

Maa hindamist teostatakse põllutöö- ja rahaministri poolt kindlaksmääratud alustel.

§ 10. §§ 8. ja 9. tähendatud maade omandajatele antakse laenu majapidamise sisseadmiseks, kusjuures ühele maakohale antav laen ei tohi tõusta üle viiesaja krooni. Laen tasutakse võrdsetes osades hiljemalt kuue aasta jooksul. Laenult arvatakse 5% intresse ja 1% administratsioonikuludeks.

§ 11. Asunduskapitali arvel omandatud maad kinnistatakse Eesti vabariigi nimele. Kõigis kinnistusasjus, mis käesoleva seaduse põhjal ette võetakse, on Eesti vabariigi esindajaks kuni § 7. tähendatud eriseaduse maks-

mapanekuni põllutööminister või tema volinik.

§ 12. Ostu juures võlgu jäänud summad ja asunduskapitalist antavad laenud kinnistatakse riigi kasuks esimese pandiõigusena ostu-müügilepingu või võlakohustuse põhjal, kuna laenud majapidamise sisseadmiseks antakse liht võlakohustuse vastu vähemalt kahe käemehe vastutusel. Erandina võidakse ostu juures võlgujäänud summad ja asunduskapitalist antud laenud kinnistada riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse § 17. tähendatud võlgade ja Eesti maapangale antud laenude järele.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **M. Martna**: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **J. Piiskar**.